

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра філософії та релігієзнавства

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліна «Філософія і методологія науки»

Шифр галузі знань	Найменування галузі знань	Шифр спеціальності	Найменування спеціальності
0203	Гуманітарні науки	8.02030101	Філософія
0203	Гуманітарні науки	8.02030102	Релігієзнавство

ДЕННА ФОРМА НАВЧАННЯ

УДК 101.1:316

ББК 87.2

П 54

Філософія і методологія науки: Робоча навчальна програма курсу /
Уклад. В. Г. Поляков. – Вид. 2-ге, випр. і доп. – Луцьк : ПВД «Твердиня»,
2012. – 60 с.

Робоча навчальна програма містить тематичний план, план-конспект теоретичного курсу, плани семінарських занять, завдання для самостійної та індивідуальної роботи, розгорнуту бібліографію.

Для студентів та магістрантів усіх спеціальностей, зокрема з «Філософії» та «Релігієзнавства», аспірантів, викладачів і всіх, хто вивчає проблеми філософії та методології науки.

Розробник: доцент, к. філос. н.,
доцент кафедри філософії та релігієзнавства

Поляков В. Г.

Рецензент: доцент, к. філос. н.,
професор кафедри культурології та
менеджменту соціокультурної діяльності

Возняк С. С.

*Робоча навчальна програма розглянута і затверджена
на засіданні кафедри філософії та релігієзнавства,
протокол № 2 від 03 вересня 2012 р.*

Завідувач кафедри
д. філос. н., проф.

Арцишевський Р. А.

*Робоча навчальна програма схвалена
методичною комісією факультету (інституту),
протокол № 1 від 27 вересня 2012 р.*

Голова методичної комісії факультету
д. філос. н., проф.
декан інституту соціальних наук

Кондратик Л. Й.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Шифр і назва галузі знання 0203 гуманітарні науки	нормативна
	Шифр і назва напрямку підготовки 02030101 філософія	
Модулів – 3	Спеціальність 8.02030101 філософія	Рік підготовки – 5
Змістових модулів – 5		Семестр – 9
ІНДЗ – є		Лекції – 24
Загальна кількість годин – 108		Семінари – 12
Тижневих годин (для денної форми навчання): аудиторних – 2 самостійної роботи – 2 індивідуальної роботи – 2	Освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр	Лабораторні – 0
		Самостійна робота – 36
		Індивідуальна робота – 36
		Форма контролю – іспит

2. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Мета й основні завдання курсу. Робоча навчальна програма з курсу «Філософія та методологія науки» є нормативним навчально-методичним документом для організації навчального процесу відповідно до затверджених навчальних планів підготовки фахівців за спеціальностями з напрямку «Філософія», а також для підготовки магістрів, для яких зазначений курс передбачений у циклі соціально-гуманітарних дисциплін. Зазначений курс пов'язаний з наступними курсами – «Філософія», «Логіка наукового дослідження», «Культурологія», «Всесвітня історія» та ін. Метою даного курсу є висвітлення фахівцям і магістрантам університету сучасного рівня розвитку філософії та методології в умовах інтенсивного розгортання процесів диференціації та інтеграції наукового знання. Ця мета досягається шляхом застосування взаємозв'язку історичного принципу з логічним при висвітленні того рівня розвитку, на якій вийшла сучасна наука.

Завданнями курсу є

- ✓ з'ясування особливостей філософії та методології науки античності, середньовіччя, ренесансу, Нового часу і сучасності;
- ✓ виявлення значення і ролі зазначених особливостей для сучасного наукового дослідження;
- ✓ ознайомлення з головними ідеями і термінологією найважливіших наукових теорій і методологій науки;
- ✓ усвідомлення необхідності відновлення інтеграції гуманітарного, природничо-математичного і технічного знання;
- ✓ характеризування основних методологій, принципів універсального еволюціонізму і синергетики як провідних парадигм сучасної науки.

Структура курсу складається з лекційних і семінарських занять, індивідуальної та самостійної роботи, консультацій та іспиту (чи заліку). Відповідно до навчальних планів денної та заочної форм навчання розподіл годин наведено у Таблиці 1.

Таблиця 1.

Обсяг годин за формами навчання.

Форма навчання	Курс	Семестр	Загальний обсяг годин, кредити ECTS	Кількість годин				Підсумковий контроль
				Лекції	Семінари	Індивід. робота	Самост. робота	
Денна	V	9	108/3	24	12	36	36	Іспит
Заочна	VI	11	108/3	10	4	-	94	Іспит (Залік)
Екстернат	-	-	108/3	-	-	-	108	Іспит (Залік)

Вимоги до знань і вмінь студентів (магістрантів). Студенти (магістранти), які вивчають зазначений курс, мають знати загальні особливості філософії та методології науки певних історичних епох, денотат поняття «наука» (зокрема у кожен історичну добу), динаміку філософії та методології науки, необхідність інтеграції гуманітарного, природничо-математичного і технічного знання, володіти термінологією, знати і вміти характеризувати найголовніші концепції, головні теорії (методології) та ідеї щодо організації пізнання та представлення знання. Студенти (магістранти) мають дати визначення, навести приклади, розпізнати, охарактеризувати, пояснити, порівняти, застосувати знання, зробити висновки та узагальнити. *Форми контролю* обумовлюється навчальними планами відповідної спеціальності та особливостями дидактичних засобів. Підсумковою формою контролю з курсу, як правило, є екзамен, але деякі навчальні плани вказують формою контролю залік.

2. СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ КУРСУ

Структура залікового кредитного курсу має п'ять змістових модулів відповідно до змісту курсу. Такий поділ на змістові частини обумовлений метою поділити весь дидактичний матеріал на приблизно рівні частини. Зазначена структура курсу з вказуванням відповідних тем представлена у Таблиці 2.

Таблиця 2.

Змістові модулі та назви тем

Тема	Кількість годин, відведених на:			
	Лекції	Семінари	Самостійну роботу	Індивідуальну роботу
Змістовий модуль I. Філософія і методологія науки в Стародавньому Світі				
Тема 1. Предмет і значення філософії та методології науки	2	-	2	2
Тема 2. Філософія і методологія науки на Стародавньому Сході	-	-	3	3
Тема 3. Філософія і методологія науки Стародавньої Греції	4	2	2	3
Змістовий модуль II. Філософія і методологія науки середньовіччя і Відродження				
Тема 4. Середньовічна філософія і методологія науки	2	2	3	2
Тема 5. Ренесансна філософія і методологія науки	2	2	2	2
Змістовий модуль III. Філософія і методологія науки Нового часу (XVII – XIX ст.)				
Тема 6. а) наукова революція XVII ст. та її наслідки для філософії та методології науки	2	2	3	3
Тема 6. б) філософія і методологія науки доби Просвітництва	-	-	2	2
Тема 6. в) німецька класична філософія і методологія науки	4	2	3	3
Тема 6. г) марксистська філософія і методологія науки.	-	-	1	2
Змістовий модуль IV. Сучасна філософія і методологія науки (XIX – XXI ст.)				
Тема 7. а) позитивістська філософія і методологія науки	-	-	3	2
Тема 7. б) ірраціоналістська філософія і методологія науки	4	2	3	3
Тема 7. в) раціоналістська філософія і методологія науки	2	-	3	3
Тема 7. г) релігійна філософія і методологія науки	-	-	2	2
Змістовий модуль V. Філософія і методологія науки в Україні				
Тема 8. Філософія і методологія науки в Україні до поч. XX ст.	1	-	1	2
Тема 9. Філософія і методологія науки в Україні XX – XXI ст.	1	-	3	2
Разом	24	12	36	36

4. ПЛАН-КОНСПЕКТ ТЕОРЕТИЧНОГО КУРСУ

1. Предмет і значення філософії та методології науки

«Філософія та методологія науки» як галузь знання та навчальна дисципліна. Поняття методу і методології. Структура і рівні наукового пізнання та знання.

Характеристика денотату поняття «наука». Актуальність і значення філософії та методології науки, коло її основних проблем. Типи вчених і мотивація наукової діяльності. Психологічні передумови наукової діяльності.

Законодавство і основи правового регулювання щодо пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки в Україні. Наукові новації та інновації та їх значення для суспільного розвитку.

2. Філософія і методологія науки на Стародавньому Сході

Загальний огляд та особливості розвитку філософії та методології науки на Стародавньому Сході (Єгипет, Месопотамія, Індія, Китай).

Міф і його значення для становлення наукового знання і філософії. Основні міфології світу та класифікація міфів.

3. Філософія і методологія науки Стародавньої Греції

Загальна характеристика розвитку і значення давньогрецької філософії та методології науки. Основні філософсько-методологічні ідеї у досократичний період (стихійна діалектика Геракліта, елейці про буття і апорії мислення, піфагореїзм, вчення Анаксагора, атомізм Демокріта та ін.). Єдність буття і пізнання, поняття числа і континууму.

Значення софістики у становленні науки. Сократ та його роль у розробці методології науки (дефініція та індукція).

Особливості філософії Платона, його вчення щодо пізнання, методів філософії та їх застосування. Платон про суспільне призначення філософії та науки.

Загальна характеристика Арістотеля як філософа і природознавця. Арістотелівська метафізика і логіка як вираз зрілого самопізнання античної науки. Значення формальної логіки як методології античності.

Філософсько-методологічні проблеми елліністично-римського періоду (епікуреїзм, стоїцизм, скептицизм). Стоїцизм і вчення про лектон (предмет висловлювання) як смисл слова. Неоплатонізм як системно-методологічний прояв античної науки.

4. Середньовічна філософія і методологія науки

Загальна характеристика і значення філософсько-методологічних ідей середньовіччя. Філософія християнства і роль принципу одкровення. Протистояння гностицизму і апологетики. Протиставлення віри і розуму в Тертуліана. Теологія апофатична і катафатична.

Методологічні ідеї патристики. Відкриття внутрішнього досвіду в патристиці Св. Августином (принцип самодостовірності та ін.). Особливості аристотелізму Боеція.

Гносеологічні ідеї арабомовної філософії середньовіччя. Вчення про істину і єдність розуму Аверроеса (Ібн Рушда).

Загальна характеристика схоластики. Схоластична філософія і методологія науки у Томи Аквінського.

Гносеологічні проблеми схоластики: проблема універсалій, співвідношення сутності та існування, розуму і волі та ін. Вчення про пізнання Роджера Бекона і богопізнання Й. Екгарта. Співвідношення філософії та теології у В.Оккама, його концептуалізм і принципи методології.

5. Ренесансна філософія і методологія науки

Загальна характеристика і філософсько-методологічна новизна ідей доби Відродження. Наука і мистецтво. Істина і Краса.

Філософські школи Відродження: платонізм, аристотелізм і скептицизм та їх значення в утвердженні гуманізму.

Структурно-математичний метод Миколи Кузанського як основа ренесансної діалектики. Проблема єдиного і безкінечного.

Натурфілософія і розвиток природознавства у добу Відродження. Особливості наукового пізнання і формування основ класичної механіки (Леонардо да Вінчі, Парацельс, М.Коперник, Й. Кеплер, Г. Галілей, Б. Телезіо, Дж. Бруно та ін.).

Методологічні ідеї у суспільствознавстві (політологія, право) і проблема людської індивідуальності доби Відродження (Н. Макіавеллі, В.Шекспір). Ренесансний суспільний утопізм і суспільний ідеал.

6. Філософія і методологія науки Нового часу (XVII – XIX ст.):

а) наукова революція XVII ст. та її наслідки для філософії та методології науки

Загальна характеристика методологічного розвитку науки у Новий час. Співвідношення філософії та науки. Роль І. Ньютона у становленні наукових ідей Нового часу. Розуміння поняття «сили» в динаміці Ньютона.

Рене Декарт і становлення раціоналізму. Картезіанські принципи сумніву і достовірності. Методологічні ідеї Б. Спінози, Г. Ляйбніця для науки Нового часу.

Френсис Бекон і становлення емпіризму XVII ст. Механістичний матеріалізм Т. Гоббса. Сенсуалізм Дж. Лока і критика вчення про вроджене знання.

Значення ідей Б. Паскаля для розвитку методології науки Нового часу.

б) філософія і методологія науки доби Просвітництва

Роль філософії та методології науки у Просвітництві XVIII ст. Значення французької енциклопедії у становленні та поширенні наукового

знання. Е.Б. де Кондільяк про істину як систему рівнянь, що виражена знаками.

Французький матеріалізм та його значення для методології науки XVIII століття (Ж.О. де Ламетрі, П.А. Гольбах та ін.).

Основні методологічні ідеї соціологічних теорій (Ш.Л. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо) та філософії історії (Вольтер, Д. Віко). Просвітницьке трактування людини.

Значення ідеалізму Дж. Берклі та скептицизму Д. Г'юма для становлення критичної філософії та методології науки.

в) німецька класична філософія і методологія науки

Загальна характеристика німецької класичної філософії та методології науки. Ідеалізм і критицизм, історизм і діалектика.

Роль І. Канта у гносеологічному перевороті у філософії та методології науки Нового часу. Ставлення критичної філософії до догматизму. Розділення І. Кантом чистого і дослідного пізнання, аналітичних і синтетичних суджень, апріорного і апостеріорного знання. Кантівська трансцендентальна аналітика і діалектика.

Й.Г. Фіхте про діяльність «Я» і взаємообмеження протилежностей як метод їх опосередкування. Активність пізнавального суб'єкту і універсальний метод пізнання. Ф.В.Й. Шеллінг і спосіб осмислення протилежностей у тотожності.

Тотожність мислення і буття в об'єктивній діалектиці Г.В.Ф. Гегеля. „Феноменологія духу” Г.В.Ф. Гегеля про науку і суперечність як критерій істини. Методи сходження від абстрактного до конкретного, єдності історичного і логічного та ін.

Антропологічний матеріалізм Л. Фейєрбаха. Принцип тотожності буття і чуттєвості.

г) марксистська філософія і методологія науки

Розкладання гегелевського панлогізму і виникнення філософських шкіл старогегельянців і младогегельянців та модерної філософії.

Основні методологічні ідеї К.Маркса. Роль історизму, діалектики та матеріалізму в його методології.

Роль і впливи марксизму на соціально-політичні вчення XIX століття і його занепад у XX ст. (неомарксизм і постмарксизм).

Більшовицька методологія діалектичного та історичного матеріалізму: її становлення та суть. Критика і занепад марксизму і більшовизму на сучасному етапі (К.Р. Поппер, Ф. Гаєк, Ф. Фукуяма та ін.).

7. Сучасна філософія і методологія науки (XIX – XXI ст.):

а) позитивістська філософія і методологія науки

Загальна характеристика сучасної філософії та методології науки. Криза філософії та методології науки Нового часу і виникнення позитивізму 30-х років XIX ст. (О. Конт, Дж.С. Мілл, Г. Спенсер та ін.). Історичний метод

у соціології і закон трьох стадій (О. Конт). Розвиток індуктивного методу пізнання (Дж.С. Мілл). Концепція соціальних інститутів і теорія еволюції (Г.Спенсер).

Махізм і емпіріокритицизм (Р. Авенаріус), енергетизм (В. Оствальд). Роль гіпотези у науці та перевірка досвідом як заміник наукового доведення (Е. Мах). Вчення про емпіріокритичну „принципову координацію” і принцип „економії мислення” (Р. Авенаріус). „Енергетичний імператив” (В. Оствальд).

Становлення у 20-х р. ХХ ст. неопозитивізму як основного напрямку західної філософії та методології науки. Львівсько-Варшавська школа і розробка некласичних логік (К. Твардовський, Я. Лукасевич, Т. Котарбінський, А. Тарський, К. Айдукевич). Віденський гурток і логічний позитивізм 30-40-х рр. (М. Шлік, О. Нейрат, К. Гедель, Ф. Кауфман, Р. Карнап та ін.) про верифікацію як метод встановлення істинності висловлювань.

Лінгвістична і аналітична філософія про аналіз мови, „лінгвістичний поворот”, „семантичний акцент”, „методологічний ухил” (40-70-ті р. ХХ ст.). Дж. Мур і Б. Рассел як засновники лінгвістичної філософії, поняття „логічного атомізму”. Філософія як критика мови і лінгвістична терапія (Л. Вітгенштайн). Аналітичний рух у Оксфорді та Кембриджі (Г. Райл, Дж. Віздом, Дж. Остін, П. Стросон та ін.).

Постпозитивізм 60-х років ХХ ст. про роль соціокультурних факторів у розвитку науки. Концепція наукових парадигм Т. Куна, науково-дослідних програм І. Лакатоса, стандартів чи конвенцій розуміння С. Тулміна, „анархістська теорія пізнання” П. Фейєрабенда та ін. Сучасні «образи науки» і науковий розвиток в сучасному світі (В. Селларс, Д. Агассі та ін.)

б) ірраціоналістська філософія і методологія науки

Криза класичної філософії та спроба її подолання у першій половині ХІХ ст. (А. Шопенгауер, С. К'єркегор). „Філософія життя” і розробка нових підходів до життя і культурно-історичної реальності (Ф. Ніцше, В. Дільтей, О. Шпенглер, Г. Зіммель, М. Вебер та ін.).

Персоналізм про „особистісний метод” як універсальний метод пізнання і пояснення людини і всієї дійсності (М. Бердяєв, Б.П. Боун, Р. Флюєлінг, Е. Брайтмен, Дж. Ройс, Е. Муньє, Ж. Лакруа). Фройдизм і неофройдизм у методології психологічних досліджень людської особистості (А. Адлер, К.Г. Юнг, Е. Фромм, К. Хорні та ін.).

Прагматизм про метод і критерії істинності знання та як методологія розв'язання проблемних ситуацій (Ч. Пірс, В. Джеймс), інструменталізм (Дж. Дьюї), деструктивізм (Р. Рорті).

Філософська герменевтика як методологія розуміння і ставлення до сучасної онтології (Г.Г. Гадамер, Е. Бетті, П. Рікер). Феноменологія (Е. Гуссерль, М. Гайдеггер) та інтуїтивізм (М. Лосський, А. Бергсон, Б. Кроче) як ірраціоналістські методологічні вчення щодо речей „*per se*”. Трансцендентальне «*Ego*» та інтерсуб'єктивність світів.

Філософська антропологія як методологія пізнання людського буття і культурно-історичного життя (М. Шелер, Г. Плесснер, А. Гелен та ін.). Екзистенціалізм як онтологічне вчення др. пол. ХХ ст. (М. Гайдеггер, А. Камю, Ж.-П. Сартр, К. Ясперс, Г. Марсель та ін.). Вплив екзистенціалізму на гуманітарні науки.

в) раціоналістська філософія і методологія науки

Криза класичного раціоналізму і особливості некласичного (посткласичного) раціоналізму сучасної філософії. Становлення і розвиток філософії науки як спеціального розділу філософії. Неокантіанство про поділ наук (В. Віндельбанд, Г. Ріккерт). Неогегельянство про методологічне вдосконалення діалектики (Дж. Стірлінг, Ф. Бредлі, Б. Бозанкет), про методологію історії (Г. Глокнер, Б. Кроче, Р.Дж. Коллінгвуд та ін.).

Некласичний раціоналізм про науку (демаркаціонізм), критерії раціональності (критицизм, фальсифікаціонізм та ін.) і становлення новітньої логіки наукового дослідження: французький неораціоналізм (Ф. Гонсет, Е. Мейерсон та ін.), інтегральний раціоналізм (Г. Башляр), науковий реалізм (В. Куайн, Я. Хінтікка), гіпотетичний реалізм (К. Лоренц), критичний раціоналізм (К. Поппер, Е. Агассі, Г. Альберт та ін.), посткритичний раціоналізм (М. Полані) про «особистісне знання».

Сучасна філософія науки і розвиток її методології: логіцизм (Г. Фреге, Б. Рассел, А.Н. Вайтгед, К. Гедель) і становлення методології формально-математичного знання; загальна теорія систем (Л. Берталанфі, О. Богданов) і системний підхід (системний аналіз) у сучасній науці; структуралізм (Л. Леві-Брюль, К. Леві-Строс, М. Фуко та ін.), постструктуралізм (Ж. Дерріда) і шизоаналіз (Ж. Делез, Ф. Гваттарі); синергетика (І. Пригожин, Г. Хакен та ін.) як методологія сучасного наукового пізнання.

г) релігійна філософія і методологія науки

Неотомізм і проблема співвідношення віри і знання у некласичній науці (Ж. Марітен, Е. Жільсон, Ю.М. Бохенський, Й. де Фріз).

Методологія релігійного персоналізму щодо пізнання людської сутності (М. Бердяєв, Б.П. Боун, В. Хокінс, Е. Брайтмен, Е. Муньє, Ж. Лакруа та ін.). Протестантський персоналізм про комунікативну теорію особистості.

Методологічні підходи В. Вернадського і П. Тейяра де Шардена щодо осмислення глобальних проблем людства. Глобалізм і антиглобалізм.

Методологічні спроби об'єднання науки, релігії та філософії (теософія О.Блаватської, антропософія Р. Штайнера, релігійний екзистенціалізм К.Ясперса, Г. Марселя та ін.).

8. Філософія і методологія науки в Україні до поч. ХХ ст.

Загальна характеристика філософії та методології науки в Україні.

Філософія і методологія науки у Києво-Могилянській академії (Ф.Прокопович, Г. Кониський та ін.).

Філософія Г.С. Сковороди і значення антитетичного методу в його творчості.

«Філософія серця» П. Юркевича. Особливості та значення кардіоцентризму в українській філософії.

Філософія цілісного знання В. Соловйова. Відродження неоплатонізму в філософії С. і Є. Трубецьких, П. Флоренського, С. Булгакова, М. Бердяєва та ін.

9. Філософія і методологія науки в Україні ХХ – ХХІ ст.

Особливості української філософії та методології науки на сучасному етапі. Роль наукового пізнання у демократичній трансформації українського суспільства і держави.

Синтетична націософія Миколи Шлемкевича. Соціокультурна методологія Б. Кістяківського у філософії права. Історіософська концепція В.Липинського.

Ноосферна концепція В. Вернадського. Методологічні засади наукового пізнання у П. Копніна і О.І. Яценка.

Діалектична методологія в дослідженнях О.Ф. Лосєва. Розвиток системно-структурного підходу в Україні (А.І. Уйюмов та ін.).

Синергетика як методологія сучасного природничо-математичного і гуманітарного знання (В.О. Шевченко, В.В. Василькова та ін.).

5. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

1. Предмет і значення філософії та методології науки

1. «Філософія та методологія науки» як галузь знання та навчальна дисципліна. Поняття методу і методології. Структура і рівні наукового пізнання та знання.
2. Характеристика денотату поняття «наука». Актуальність і значення філософії та методології науки, коло її основних проблем.
3. Типи вчених і мотивація наукової діяльності. Психологічні передумови наукової діяльності.
4. Законодавство України і основи правового регулювання щодо пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки. Наукові новації та інновації та їх значення для суспільного розвитку.

Література:

а) навчальна

Кремень В.Г., Ільїн В.В. Філософія: мислителі, ідеї, концепції. – К., 2005. – С. 7-45.

Філософія: За заг. редакцією акад. В.Г. Кременя, проф. М.І. Горлача. – Вид. 3-є, перероб. та доп. – Х., 2004. – С. 11-28.

б) довідкова

УСЕ: Універсальний словник-енциклопедія. – К., 1999.

Філософський енциклопедичний словник. – К., 2002.

Філософський словник. – 2-е вид., перер. і доп. – К., 1986.

Философский энциклопедический словарь. – 2-е изд. – М., 1989.

Философская энциклопедия. – В 5-ти т. – М., 1960-1970.

в) додаткова

Ильин В.В. Философия науки. – М., 2003. – С. 3-18, 81-132.

Рассел Б. Человеческое познание: Его сфера и границы: Пер. с англ. – К., 2001. – С. 5-20, 450-463.

Философия и методология науки/ Под ред. В.И. Купцова.– М., 1996.– С. 7-77.

2. Філософія і методологія науки на Стародавньому Сході

1. Давні математичні та астрономічні знання (Вавилон, Єгипет та ін.). Прадавні календарі, зодіаки та їх наукове значення. Давньоєгипетська математика і піраміди. Число π і золотий перетин як універсальний космічний принцип.

2. Давньоіндійські Веди і перші спроби усвідомлення «космічного порядку» (рита). Упанішади та принципи осмислювання світового і людського буття (брахма і атман, карма, сансара та ін.). Буддизм: «чотири шляхетні істини» і восьмирічний шлях до нирвани як принципи самопізнання. Особливості пізнання у філософії ньяя, йозі та веданті.

3. Значення даосизму (Дао, де, ци, Ян, Інь та ін.) для давньокитайської ментальності. Культурологічне та філософське значення чань-буддизму і дзен-буддизму на Сході.

4. Давні міфології як початковий досвід людства щодо пізнавання світу і людини. Міфологеми українського фольклору як інструменти опису буття і пізнання структури світу.

Література:

а) навчальна

Історія філософії: Підручник. – К., 2002. – С. 9-52.

Косарев А.Ф. Философия мифа: Мифология и ее эвристическая значимость. – М., 2000. – С. 271-284.

Кремень В.Г., Ільїн В.В. Філософія: мислителі, ідеї, концепції. – К., 2005. – С. 46-71.

Кремень В.Г., Ільїн В.В. Філософія: Логос, Софія, Розум. – К., 2006. – С. 43-66.

Культурологія: українська та зарубіжна культура. – К., 2007. – С. 98-107.

Філософія: За заг. редакцією акад. В.Г. Кременя, проф. М.І. Горлача. – Вид. 3-є, перероб. та доп. – Х., 2004. – С. 30-96.

Хамітов Н., Гармаш Л., Крилова С. Історія філософії. Проблема людини та її меж. – Вид. 2-е, перероб. та доп. – К., 2006. – С. 20-35.

Поляков В.Г. Душа українського світу. – Луцьк, 2010. – С. 6-46.

б) довідкова

Войтович В. Українська міфологія. Вид. 2-ге, стереот. – К., 2005.

УСЕ: Універсальний словник-енциклопедія. – К., 1999.

Філософський енциклопедичний словник. – К., 2002.

Філософський словник. – 2-е вид., перер. і доп. – К., 1986.

- Философский энциклопедический словарь. – 2-е изд. – М., 1989.
 Философская энциклопедия. – В 5-ти т. – М., 1960-1970.
 в) додаткова
- Березкина Э.И. Математика древнего Китая. – М., 1980.
 Ван-дер-Варден Б.Л. Пробуждающаяся наука. Математика Древнего Египта, Вавилона и Греции. Пер. с гол. – М., 1991.
 Ван-дер-Варден Б.Л. Пробуждающаяся наука – II. Рождение астрономии. Пер. с англ. – М., 1991. – С. 18-112.
 Дао и даосизм в Китае. – М., 1972.
 Древнекитайская философия: в 2-х т. – М., 1972.
 История китайской философии. – М., 1989.
 Кэмпбелл Дж. Мифический образ/ Пер. с англ. – М., 2002.
 Лосев А.Ф. Диалектика мифа// Лосев А.Ф. Философия. Мифология. Культура. – М., 1991. – С. 21-186.
 Лукьянов А.В. Истоки Дао. Древнекитайский миф. – М., 1992.
 Лукьянов А.В. Становление философии на Востоке (Дрений Китай и Индия). – М., 1989.
 Мифы народов мира. Энциклопедия: в 2-х т. – М., 2000.
 Нейгебауэр О. Точные науки в древности. – М., 1968.
 Радхакришнан С. Индийская философия: в 2-х т. – М., 1993.
 Рерих Е.И. Основы буддизма. – СПб., 1992.
 Степанец М. Восточная философия: Вводный курс. – М., 1997.
 Томасон М. Восточная философия. – М., 2000.
 Фэн Ю-лань. Краткая история китайской философии. – СПб., 1998.
 Чаттерджи С., Датта Д. Индийская философия/ Пер. с англ. – М., 1991.
 Шох Р., Макнэлли Р. Мистерия пирамид. Тайна Свинкса. – М., 2007.

3. Філософія і методологія науки Стародавньої Греції

1. Основні філософсько-методологічні ідеї у досократичний період (стихийна діалектика Геракліта, апорії елейців, піфагореїзм і вчення Анаксагора, атомізм Демокріта та ін.).
2. Значення софістики у становленні науки. Сократ та його роль у розробці методології науки.
3. Особливості філософії Платона, його вчення щодо пізнання, методів філософії та їх застосування. Платон про суспільне призначення філософії та науки.
4. Загальна характеристика Арістотеля як філософа і природознавця; його метафізика і логіка як вираз зрілого самопізнання античної науки.
5. Філософсько-методологічні проблеми елліністично-римського періоду. Стоїцизм і вчення про лектон (предмет висловлювання) як смисл слова. Неоплатонізм як системно-методологічний прояв античної науки.
6. Загальна характеристика розвитку і значення давньогрецької філософії та методології науки.

Література:

а) навчальна

- Гайденко П.П. История греческой философии в её связи с наукой. – М., ПЕР СЭ; СПб.: Университетская книга, 2000. – С. 15-303.
- Ильин В.В. Философия науки. – М.: МГУ, 2003. – С. 14-34.
- Кремень В.Г., Ільїн В.В. Філософія: мислителі, ідеї, концепції. – К., 2005. – С. 72-125.
- Татаркевич В. Історія філософії. Т. 1. – Львів, 1997. – С. 16-211.
- б) довідкова*
- Лосев А.Ф. Словарь античной философии. Избр. ст. – М., 1995.
- УСЕ: Універсальний словник-енциклопедія. – К., 1999.
- Філософський енциклопедичний словник. – К., 2002.
- Філософський словник. – 2-е вид., перер. і доп. – К., 1986.
- Философский энциклопедический словарь. – 2-е изд. – М., 1989.
- Философская энциклопедия. – В 5-ти т. – М., 1960-1970.
- в) додаткова*
- Асмус В.Ф. Античная философия. – 2-е изд. – М., 1976.
- Богомолов А.С. Античная философия. – М., 1985.
- Гайденко П.П. Научная рациональность и философский разум. – М., 2003.
- Рассел Б. Історія західної філософії: Пер. с англ. – К., 1995.
- Целлер Э. Очерк истории греческой философии: Пер. с нем. – М., 1996.
- Чанышев А.Н. Курс лекций по древней философии. – М., 1981.

4. Середньовічна філософія і методологія науки

1. Філософія християнства і роль принципу одкровення. Протиставлення гностицизму і апологетики. Протиставлення віри і розуму в теології середньовіччя (Тертуліан та ін.).
2. Методологічні ідеї патристики. Відкриття внутрішнього досвіду Св. Августином (принцип самодостовірності внутрішнього досвіду). Особливості аристотелізму Боєція.
3. Гносеологічні ідеї арабомовної філософії середньовіччя. Вчення про істину і єдність розуму Аверроеса (Ібн Рушда).
4. Загальна характеристика схоластики. Схоластична філософія і методологія науки у Томи Аквінського.
5. Гносеологічні проблеми схоластики: проблема універсалій, співвідношення сутності та існування, розуму і волі та ін.
6. Вчення про пізнання Роджера Бекона і богопізнання Й. Екгарта. Співвідношення філософії та теології у В. Оккама, його концептуалізм і принцип методології. Загальна характеристика і значення філософсько-методологічних ідей середньовіччя.

Література:

а) навчальна

- Ильин В.В. Философия науки. – М.: МГУ, 2003. – С. 35-45.
- Кондзьолка В.В. Історія середньовічної філософії. – Л., 2001. – С. 3-17, 50-309.
- Кремень В.Г., Ільїн В.В. Філософія: мислителі, ідеї, концепції. – К., 2005. – С. 126-145.

Татаркевич В. Історія філософії. Т. 1. – Львів, 1997. – С. 212-384.

б) довідкова

УСЕ: Універсальний словник-енциклопедія. – К., 1999.

Філософський енциклопедичний словник. – К., 2002.

Філософський словник. – 2-е вид., перер. і доп. – К., 1986.

Философский энциклопедический словарь. – 2-е изд. – М., 1989.

Философская энциклопедия. – В 5-ти т. – М., 1960-1970.

в) додаткова

Гайденко П.П. Научная рациональность и философский разум. – М., 2003.

Жильсон Э. Философия в средние века: Пер. с фр. – М., 2004.

Коплстон Ф.Ч. История средневековой философии: Пер. с англ. – М., 1997.

Рассел Б. Історія західної філософії: Пер. с англ. – К., 1995.

Соколов В.В. Средневековая философия. – М., 1979.

Чанышев А.Н. Курс лекций по древней и средневековой философии. – М., 1991.

5. Ренесансна філософія і методологія науки

1. Філософсько-методологічна новизна ідей доби Відродження. Наука і мистецтво (Леонардо да Вінчі). Істина і Краса.
2. Філософські школи Відродження: платонізм, аристотелізм і скептицизм та їх значення в утвердженні гуманізму.
3. Структурно-математичний метод Миколи Кузанського як основа ренесансної діалектики. Проблема єдиного і безкінечного.
4. Натурфілософія і розвиток природознавства у добу Відродження. Особливості наукового пізнання і формування основ класичної механіки (Леонардо да Вінчі, Парацельс, М. Коперник, Й. Кеплер, Г.Галілей, Б. Телезіо, Дж. Бруно та ін.).
5. Методологічні ідеї у суспільствознавстві (політологія, право) і проблема людської індивідуальності доби Відродження. Ренесансний суспільний утопізм і суспільний ідеал. Загальна характеристика ренесансної філософії та методології науки.

Література:

а) навчальна

Гайденко П.П. История новейшей европейской философии в её связи с наукой. – М., ПЕР СЭ; СПб.: Университетская книга, 2000. – С. 11-110.

Ильин В.В. Философия науки. – М.: МГУ, 2003. – С. 46-61.

Кремень В.Г., Ильин В.В. Філософія: мислителі, ідеї, концепції. – К., 2005. – С. 146-163.

Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней: Пер. с итал. – СПб., 1994. – Т. 2. – С. 212-322.

Татаркевич В. Історія філософії. Т. 2. – Львів, 1999. – С. 7-54.

б) довідкова

УСЕ: Універсальний словник-енциклопедія. – К., 1999.

Філософський енциклопедичний словник. – К., 2002.

Філософський словник. – 2-е вид., перер. і доп. – К., 1986.

Философский энциклопедический словарь. – 2-е изд. – М., 1989.

Философская энциклопедия. – В 5-ти т. – М., 1960-1970.

в) додаткова

Виндельбанд В. История философии: Пер. с нем. – К., 1997.

Гайденко П.П. Научная рациональность и философский разум. – М., 2003.

Гусев В.И. История западноевропейской философии XV-XVII ст. – К., 1994.

Капра Ф. Наука Леонардо: Мир глазами великого гения. – М., 2009.

Коплстон Ф.Ч. История средневековой философии: Пер. с англ. – М., 1997.

Лосев А.Ф. Эстетика Возрождения. – М., 1978.

Рассел Б. История западной философии: Пер. с англ. – К., 1995.

6. Філософія і методологія науки Нового часу (XVII – XIX ст.):

а) наукова революція XVII ст. та її наслідки

для філософії та методології науки

1. Методологічний розвиток науки у Новий час. Співвідношення філософії та науки. Роль І. Ньютона у становленні наукових ідей Нового часу. Розуміння поняття «сили» в динаміці Ньютона.
2. Рене Декарт і становлення раціоналізму. Картезіанські принципи сумніву і достовірності. Методологічні ідеї Б. Спінози, Г. Ляйбніца для розв'язання наукових проблем Нового часу.
3. Френсис Бекон і становлення емпіризму XVII ст. Розуміння Т. Гоббсом зразковості наукового мислення. Сенсуалізм Дж. Лока і критика вчення про вроджене знання.
4. Значення ідей Б. Паскаля для розвитку методології науки Нового часу.

Література:

а) навчальна

Гайденко П.П. История новейшей европейской философии в ее связи с наукой. – М., ПЕР СЭ; СПб.: Университетская книга, 2000. – С. 111-304.

Кремень В.Г., Ільїн В.В. Філософія: мислителі, ідеї, концепції. – К., 2005. – С. 164-181.

Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней: Пер. с итал. – СПб., 1996. – Т. 3. – С. 161-344.

Татаркевич В. Історія філософії. Т. 2. – Львів, 1999. – С. 48-113.

Философия и методология науки. – М., 1996. – С. 38-102.

б) довідкова

УСЕ: Універсальний словник-енциклопедія. – К., 1999.

Філософський енциклопедичний словник. – К., 2002.

Філософський словник. – 2-е вид., перер. і доп. – К., 1986.

Философский энциклопедический словарь. – 2-е изд. – М., 1989.

Философская энциклопедия. – В 5-ти т. – М., 1960-1970.

в) додаткова

Виндельбанд В. История философии. – К., 1997.

Гайденко П.П. Научная рациональность и философский разум. – М., 2003.

Гайденко П.П. Эволюция понятия науки (XVII-XVIII вв.). – М., 1987.

- Гусев В.І. Історія західноєвропейської філософії XV-XVII ст. – К., 1994.
 Ильин В.В. Философия науки. – М.: МГУ, 2003.
 Рассел Б. Історія західної філософії: Пер. с англ. – К., 1995.
 Рассел Б. Человеческое познание: Его сфера и границы. Пер. с англ. – К., 2001.
 Скратон Р. Коротка історія новітньої філософії: Від Декарта до Вітгенштайна: Пер. з англ. – К., 1998.

б) філософія і методологія науки доби Просвітництва

1. Роль філософії та методології науки у Просвітництві XVIII ст. Значення французької енциклопедії у становленні та поширенні наукового знання. Е.Б. де Кондільяк про істину як систему рівнянь, що виражена знаками.
2. Французький матеріалізм та його значення для методології науки XVIII ст. (Ж.О. де Ламетрі, П.А. Гольбах та ін.).
3. Основні методологічні ідеї соціологічних теорій (Ш.Л. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо) та філософії історії (Вольтер, Д. Віко). Просвітницьке трактування людини.
4. Значення ідеалізму Дж. Берклі та скептицизму Д. Г'юма для становлення критичної філософії та методології науки.

Література:

а) навчальна

- Виндельбанд В. История философии. – К., 1997. – С. 369-445.
 Кремень В.Г., Ильин В.В. Філософія: мислителі, ідеї, концепції. – К., 2005. – С. 179-197.
 Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней: Пер. с итал. – СПб., 1996. – Т. 3. – С. 345-406, 425-608.
 Татаркевич В. Історія філософії. Т. 2. – Львів, 1999. – С. 48-113.

б) довідкова

- УСЕ: Універсальний словник-енциклопедія. – К., 1999.
 Філософський енциклопедичний словник. – К., 2002.
 Філософський словник. – 2-е вид., перер. і доп. – К., 1986.
 Философский энциклопедический словарь. – 2-е изд. – М., 1989.
 Философская энциклопедия. – В 5-ти т. – М., 1960-1970.

в) додаткова

- Гайденко П.П. История новоевропейской философии в её связи с наукой. – М., ПЕР СЭ; СПб.: Университетская книга, 2000.
 Гайденко П.П. Научная рациональность и философский разум. – М., 2003.
 Гайденко П.П. Эволюция понятия науки (XVII-XVIII вв.). – М., 1987.
 Гусев В.І. Історія західноєвропейської філософії XV-XVII ст. – К., 1994.
 Ильин В.В. Философия науки. – М.: МГУ, 2003.
 Капра Ф. Наука Леонардо: Мир глазами великого гения. – М., 2009.
 Рассел Б. Історія західної філософії: Пер. с англ. – К., 1995.
 Скратон Р. Коротка історія новітньої філософії: Від Декарта до Вітгенштайна: Пер. з англ. – К., 1998.
 Философия и методология науки/ Под ред. В.И. Купцова. – М., 1996.

в) німецька класична філософія і методологія науки

1. Роль І. Канта у гносеологічному перевороті у філософії та методології науки Нового часу. Ставлення критичної філософії до догматизму. Розділення І. Кантом чистого і дослідного пізнання, аналітичних і синтетичних суджень, апіорного і апостеріорного знання. Кантівська трансцендентальна аналітика і діалектика.
2. Й.Г. Фіхте про діяльність «Я» і взаємообмеження протилежностей як метод їх опосередкування. Активність пізнавального суб'єкту і універсальний метод пізнання. Ф.В.Й. Шеллінг і спосіб осмислення протилежностей у тотожності.
3. Тотожність мислення і буття в об'єктивній діалектиці Г.В.Ф. Гегеля. „Феноменологія духу” Г.В.Ф. Гегеля про науку і суперечність як критерій істини. Методи сходження від абстрактного до конкретного, єдності історичного і логічного та ін.
4. Антропологічний матеріалізм Л. Фейєрбаха. Принцип тотожності буття і чуттєвості. Загальна характеристика німецької класичної філософії та методології науки.

Література:

а) навчальна

Кремень В.Г., Ільїн В.В. Філософія: мислителі, ідеї, концепції. – К., 2005. – С. 198-231.

Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней: Пер. с итал. – СПб., 1996. – Т. 3. – С. 627-668.

Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней: Пер. с итал. – СПб., 1997. – Т. 4. – С. 3-110.

Гайденко П.П. История новоевропейской философии в её связи с наукой. – М., ПЕР СЭ; СПб.: Университетская книга, 2000. – С. 317-405.

Татаркевич В. Історія філософії. Т. 2. – Львів, 1999. – С. 203-298.

б) довідкова

УСЕ: Універсальний словник-енциклопедія. – К., 1999.

Філософський енциклопедичний словник. – К., 2002.

Філософський словник. – 2-е вид., перер. і доп. – К., 1986.

Философский энциклопедический словарь. – 2-е изд. – М., 1989.

Философская энциклопедия. – В 5-ти т. – М., 1960-1970.

в) додаткова

Гайденко П.П. Научная рациональность и философский разум. – М., 2003.

Гулыга А.В. Немецкая классическая философия. – М., 1986.

Виндельбанд В. История философии. – К., 1997.

Виндельбанд В. История новой философии в её связи с общей культурой и отдельными науками: Пер. с нем. – Т. 2. – М., 2000.

Рассел Б. Історія західної філософії: Пер. с англ. – К., 1995.

Скратон Р. Коротка історія новітньої філософії: Від Декарта до Вітгенштайна: Пер. з англ. – К., 1998.

Философия и методология науки/ Под ред. В.И. Купцова. – М., 1996.

7. Сучасна філософія і методологія науки (XIX – XXI ст.):

а) позитивістська філософія і методологія науки (позитивізм)

1. Загальна характеристика особливостей сучасної філософії та методології науки. Криза філософії та методології науки Нового часу і виникнення позитивізму 30-х років XIX ст. Історичний метод у соціології і закон трьох стадій (О. Конт). Розвиток індуктивного методу пізнання (Дж.С. Мілл). Концепція соціальних інститутів і теорія еволюції (Г. Спенсер).
2. Махізм, емпіріокритицизм Р. Авенаріуса, енергетизм В. Оствальда. Роль гіпотези у науці та перевірка досвідом як заміник наукового доведення (Е.Мах). Вчення про емпіріокритичну „принципову координацію” і принцип „економії мислення” (Р. Авенаріус). „Енергетичний імператив” (В. Оствальд).
3. Становлення у 20-х роках XX ст. неопозитивізму як основного напрямку західної філософії та методології науки. Львівсько-Варшавська школа і розробка некласичних логік наукового пізнання (К. Твардовський, Я.Лукаsevич, Т. Котарбінський, А. Тарський, К. Айдукевич). Віденський гурток і логічний позитивізм 30-40-х рр. (М. Шлік, О. Нейрат, К. Гедель, Ф. Кауфман, Р. Карнап та ін.) про верифікацію як метод встановлення істинності висловлювань.
4. Лінгвістична і аналітична філософія про аналіз мови, „лінгвістичний поворот”, „семантичний акцент”, „методологічний ухил” (40-70-ті рр. XX ст.). Дж. Мур і Б. Рассел як засновники лінгвістичної філософії, поняття „логічного атомізму”. Філософія як критика мови і лінгвістична терапія (Л. Вітгенштайн). Аналітичний рух у Оксфорді та Кембриджі (Г. Райл, Дж. Віздом, Дж. Остін, П. Стросон та ін.).
5. Постпозитивізм 60-х років XX ст. про роль соціокультурних факторів у розвитку науки. Концепція наукових парадигм Т. Куна, науководослідних програм І. Лакатоса, стандартів чи конвенцій розуміння С. Тулміна, „анархістська теорія пізнання” П. Фейєрабенда та ін.

Література:

а) навчальна

Воронкова В.Г. Філософія: Навч. посіб. – К., 2004. – С. 289-316, 411-460.

Кремень В.Г., Ільїн В.В. Філософія: мислителі, ідеї, концепції. – К., 2005. – С. 258-273.

Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней: Пер. с итал. – СПб., 1997. – Т. 4. – С. 189-224, 247-264, 453-488.

Рюс Ж. Поступ сучасних ідей: Панорама новітньої науки: Пер. з фр. – К., 1998. – С. 35-55, 95-131, 440-490.

Современная западная философия. – Минск, 2000. – С. 189-222, 249-264.

Философия и методология науки. – М., 1996. – С. 172-252.

б) довідкова

УСЕ: Універсальний словник-енциклопедія. – К., 1999.

Філософський енциклопедичний словник. – К., 2002.

Філософський словник. – 2-е вид., перер. і доп. – К., 1986.

Современная западная философия. Словарь. – М., 1991.

Философский энциклопедический словарь. – 2-е изд. – М., 1989.

Философская энциклопедия. – В 5-ти т. – М., 1960-1970.

в) додаткова

Гайденко П.П. Научная рациональность и философский разум. – М., 2003.

Мареев С.Н., Мареева Е.В., Арсланов В.Г. Философия XX века (истоки и итоги). – М., 2001.

Рассел Б. Історія західної філософії: Пер. с англ. – К., 1995.

Скратон Р. Коротка історія новітньої філософії: Від Декарта до Вітгенштайна: Пер. з англ. – К., 1998.

Татаркевич В. Історія філософії. Т. 3. – Львів, 1999. – 568 с.

Философия и методология науки/ Под ред. В.И. Купцова. – М., 1996.

б) ірраціоналістська філософія і методологія науки (ірраціоналізм)

1. Криза класичної філософії та спроба її подолання у першій половині XIX ст. (А. Шопенгауер, С. К'єркегор). „Філософія життя” і розробка нових підходів до життя і культурно-історичної реальності (Ф. Ніцше, В. Дільтей, О. Шпенглер, Г. Зіммель, М. Вебер та ін.).
2. Персоналізм про „особистісний метод” як універсальний метод пізнання і пояснення людини і всієї дійсності (М. Бердяєв, Б.П. Боун, Р. Флюєллінг, Е. Брайтмен, Дж. Ройс, Е. Муньє, Ж. Лакруа). Фройдизм і неофройдизм у методології психологічних досліджень людської особистості (А. Адлер, К.Г. Юнг, Е. Фромм, К. Хорні та ін.).
3. Прагматизм про метод і критерії істинності знання та як методологія розв'язання проблемних ситуацій (Ч. Пірс, В. Джеймс), його еволюція до інструменталізму (Дж. Дьюї) та деструктивізму (Р. Рорті).
4. Філософська герменевтика як методологія розуміння і ставлення до сучасної онтології (Г.Г. Гадамер, Е. Бетті, П. Рікер). Феноменологія (Е. Гуссерль, М. Гайдеггер) та інтуїтивізм (М. Лосський, А. Бергсон, Б. Кроче) як ірраціоналістські методологічні вчення щодо речей „*per se*”. Трансцендентальне «*Ego*» та інтерсуб'єктивність світів.
5. Філософська антропологія як методологія пізнання людського буття і культурно-історичного життя (М. Шелер, Г. Плеснер, А. Гелен та ін.). Екзистенціалізм як онтологічне вчення др. пол. XX ст. (М. Гайдеггер, А. Камю, Ж.-П. Сартр, К. Ясперс, Г. Марсель та ін.). Вплив екзистенціалізму на гуманітарні науки.

Література:

а) навчальна

Воронкова В.Г. Філософія: Навч. посіб. – К., 2004. – С. 7-188, 213-299, 337-376.

Кремень В.Г., Ільїн В.В. Філософія: мислителі, ідеї, концепції. – К., 2005. – С. 274-331.

Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней: Пер. с итал. – СПб., 1997. – Т. 4. – С. 137-165, 265-330, 369-452, 489-507, 616-626.

Рюс Ж. Поступ сучасних ідей: Панорама новітньої науки: Пер. з фр. – К., 1998. – С. 5-34, 64-94, 132-151, 209-257, 371-408, 577-629.

Современная западная философия. – Минск, 2000. – С. 48-166, 223-248.

б) довідкова

УСЕ: Універсальний словник-енциклопедія. – К., 1999.

Філософський енциклопедичний словник. – К., 2002.

Філософський словник. – 2-е вид., перер. і доп. – К., 1986.

Современная западная философия. Словарь. – М., 1991.

Философский энциклопедический словарь. – 2-е изд. – М., 1989.

Философская энциклопедия. – В 5-ти т. – М., 1960-1970.

в) додаткова

Гайденко П.П. Научная рациональность и философский разум. – М., 2003.

Мареев С.Н., Мареева Е.В., Арсланов В.Г. Философия XX века (истоки и итоги). – М., 2001.

Рассел Б. Історія західної філософії: Пер. с англ.. – К., 1995.

Скратон Р. Коротка історія новітньої філософії: Від Декарта до Вітгенштайна: Пер. з англ. – К., 1998.

Философия и методология науки/ Под ред. В.И. Купцова. – М., 1996.

в) раціоналістська філософія і методологія науки (сучасний або неklasичний раціоналізм)

1. Криза класичного раціоналізму і особливості неklasичного (постklasичного) раціоналізму сучасної філософії. Становлення і розвиток філософії науки як спеціального розділу філософії.
2. Неокантіанство про поділ наук (В. Віндельбанд, Г. Ріккерт). Неогегельянство про методологічне вдосконалення діалектики (Дж. Стірлінг, Ф. Бредлі, Б. Бозанкет), про методологію історії (Г. Глокнер, Б.Кроче, Р.Дж. Колінгвуд та ін.).
3. Неklasичний раціоналізм про науку (демаркаціонізм), критерії раціональності (критицизм, фальсифікаціонізм та ін.) і становлення новітньої логіки наукового дослідження:
 - французький неораціоналізм (Ф. Гонсет, Е. Мейерсон та ін.),
 - інтегральний раціоналізм (Г. Башляр),
 - науковий реалізм (В. Куайн, Я. Хінтікка),
 - гіпотетичний реалізм (К.Лоренц);
 - критичний раціоналізм (К. Поппер, Е. Агассі, Г. Альберт),
 - посткритичний раціоналізм (М. Полані) про «особистісне знання».
4. Сучасна філософія науки і розвиток її методології:
 - логіцизм (Г. Фреге, Б. Рассел, А. Вайтгед, К. Гедель) і становлення методології формально-математичного знання;
 - загальна теорія систем (Л. Берталанфі, О. Богданов) і системний підхід (системний аналіз) у сучасній науці;
 - структуралізм (Л. Леві-Брюль, К. Леві-Строс, М. Фуко та ін.), постструктуралізм (Ж. Дерріда) і шизоаналіз (Ж. Делез, Ф. Гваттарі);
 - синергетика (І. Пригожин, Г. Хакен та ін.) як вчення про самоорганізацію відкритих систем.

Література:

а) навчальна

- Воронкова В.Г. Філософія: Навч. посіб. – К., 2004. – С. 189-212, 251-268.
Кремень В.Г., Ільїн В.В. Філософія: мислителі, ідеї, концепції. – К., 2005. – С. 332-393.
Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней: Пер. с итал. – СПб., 1997. – Т. 4. – С. 225-246, 257-264, 278-294, 453-460, 627-758.
Рюс Ж. Поступ сучасних ідей: Панорама новітньої науки: Пер. з фр. – К., 1998. – С. 165-226, 260-370, 490-576.
Современная западная философия. – Минск, 2000. – С. 11-47, 249-326.

б) довідкова

- УСЕ: Універсальний словник-енциклопедія. – К., 1999.
Філософський енциклопедичний словник. – К., 2002.
Філософський словник. – 2-е вид., перер. і доп. – К., 1986.
Современная западная философия. Словарь. – М., 1991.
Философский энциклопедический словарь. – 2-е изд. – М., 1989.
Философская энциклопедия. – В 5-ти т. – М., 1960-1970.

в) додаткова

- Гайденко П.П. Научная рациональность и философский разум. – М., 2003.
Капра Ф. Дао физики: Общие корни современной физики и восточного мистицизма. – М., 2008.
Мареев С.Н., Мареева Е.В., Арсланов В.Г. Философия XX века (истоки и итоги). – М., 2001.
Рассел Б. Історія західної філософії: Пер. с англ. – К., 1995.
Рассел Б. Человеческое познание: Его сфера и границы: Пер. с англ. – К., 2001.
Скратон Р. Коротка історія новітньої філософії: Від Декарта до Вітгенштайна: Пер. з англ. – К., 1998.
Философия и методология науки/ Под ред. В.И. Купцова. – М., 1996.

8. Філософія і методологія науки в Україні до поч. ХХ ст.

1. Філософія і методологія науки у Києво-Могилянській академії (Ф. Прокопович, Г. Кониський та ін.).
2. Філософія Г.С. Сковороди і значення антитетичного методу в його творчості.
3. «Філософія серця» П. Юркевича. Особливості та значення кардіоцентризму в українській філософії.
4. Філософія цілісного знання В. Соловйова. Відродження неоплатонізму в філософії С. і Є. Трубецьких, П. Флоренського, С. Булгакова, М.Бердяєва та ін.

9. Філософія і методологія науки в Україні ХХ – ХХІ ст.

1. Особливості української філософії та методології науки на сучасному етапі. Роль наукового пізнання у демократичній трансформації українського суспільства і держави. Ноосферна концепція В. Вернадського.

2. Історіософська концепція В. Липинського. Синтетична націософія Миколи Шлемкевича.
3. Методологічні засади наукового пізнання у П. Копніна і О.І. Яценка. Культурологія і філософія Д. Чижевського.
4. Діалектична методологія в дослідженнях О.Ф. Лосєва. Розвиток системно-структурного підходу в Україні (А.І. Уйюмов та ін.).
5. Синергетика як методологія сучасного природничо-математичного і гуманітарного знання (В.О. Шевченко, В.В. Василькова та ін.).

Література:

а) навчальна

- Горський В.С. Історія української філософії. – 4-е доп. вид. – К., 2001.
 Кремень В.Г., Ільїн В.В. Філософія: мислителі, ідеї, концепції. – К., 2005. – С. 394-469.

б) довідкова

- УСЕ: Універсальний словник-енциклопедія. – К., 1999.
 Філософський енциклопедичний словник. – К., 2002.
 Філософський словник. – 2-е вид., перер. і доп. – К., 1986.
 Философский энциклопедический словарь. – 2-е изд. – М., 1989.
 Философская энциклопедия. – В 5-ти т. – М., 1960-1970.

в) додаткова

- Огородник І.В., Русин М.Ю. Українська філософія в іменах. – К., 1997.
 Философия и методология науки/ Под ред. В.И. Купцова. – М., 1996.
 Філософський факультет (док. і матер.)/ За ред. Конверського А.Є. – К., 2004.
 Чижевський Д. Філософські твори: в 4-х т. – К., 2005.

6. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Для самостійного опрацювання матеріалу з тем курсу «Філософія і методологія науки» студент (магістрант) має звернутися до списку *навчальної, довідкової та додаткової літератури*. З метою перевірки рівня опрацювання і засвоєння програмного матеріалу нижче наведено ряд питань для самоконтролю. Зазначені питання також можуть бути використані викладачем як дидактичний матеріал для організації та проведення підсумкового контролю.

1. Предмет і значення філософії та методології науки

1. Предмет дисципліни «Філософія і методологія науки».
2. Характеристика галузі знання з філософії та методології науки.
3. Функції та значення філософії та методології науки.
4. Зміст поняття «наука».
5. Основні мотиви наукової діяльності.
6. Які існують типи вчених?
7. Ідеальний науковець, якій він?
8. Рівні наукового пізнання.

9. Рівні наукового знання?
10. Пріоритетні напрямки розвитку науки і техніки в Україні.

2. Філософія і методологія науки на Стародавньому Сході

1. Основи філософсько-методологічних знань в Шумері.
2. Основи філософсько-методологічних знань в Єгипті.
3. Основи філософсько-методологічних знань в Індії.
4. Основи філософсько-методологічних знань в Китаї.

3. Філософія і методологія науки Стародавньої Греції

1. В чому зміст перших проблем філософії та значення їх розв'язання?
2. Особливості діалектики Геракліта.
3. Вирішення проблеми буття в елейській філософії.
4. Розуміння числа у піфагореїзмі.
5. Як вперше в античності ставилася і розв'язувалася проблема безкінечності?
6. Характерні особливості античного атомізму.
7. Значення софістики і роль Сократа у становленні методології науки.
8. Розділення чуттєвого і розумового пізнання в античності та в Платона.
9. Проблема єдиного і множинного і метод розв'язання її Платоном.
10. Що є платонові тіла та їх роль у космології Платона?
11. Роль числа у вченні Платона про пізнання безкінечного.
12. Як Платон розумів пізнання і що таке «умобачення»?
13. Як Платон обґрунтував геометрію і що таке «інтелігібельна матерія»?
14. Платон про суспільне призначення філософії та науки.
15. У чому відмінності філософії Аристотеля від Платона і значення проблеми опосередкування?
16. Розуміння Аристотелем «сутності» та її значення для науки.
17. Розуміння Аристотелем матерії, форми (ейдосу) і руху.
18. Значення Аристотеля у розробці логіки.
19. Філософсько-методологічні ідеї епікуреїзму, стоїцизму і скептицизму.
20. Оригінальність неоплатонізму як філософії творчої еманациї.

4. Середньовічна філософія і методологія науки

1. Яке ставлення до розумового знання в Тертуліана і апологетів?
2. Погляди на Бога, світ і людину Августина Блаженного.
3. Розум і віра в Августина Блаженного.
4. Теорія пізнання Августина Блаженного.
5. Який розв'язок проблеми універсалій запропонував Авіценна?
6. Які погляди щодо істини і розуму мав Аверроес?
7. Онтологічне доведення буття Бога Ансельма Кентерберійського.
8. Що таке схоластика і розв'язання проблеми універсалій.
9. Вчення про буття Томи Аквінського.
10. Методи доведення буття Бога Томою Аквінським.
11. Розум і віра, розум і воля у вченні І. Дунса Скота.

12. Віра і розум у вченні Вільяма Оккама.
13. Вчення про пізнання Роджера Бекона.
14. Вчення про богопізнання Й. Екгарта.
15. Загальна характеристика філософії середньовіччя.

5. Ренесансна філософія і методологія науки

1. Гуманізм Відродження і його значення.
2. Уявлення про пізнання Л. да Вінчі.
3. Особливості неоплатонізму М. Фіччіно.
4. Особливості неоплатонізму Д. Піко делла Мірандоли.
5. Ренесансний аристотелізм П. Помпонаці.
6. Вчення про Бога і природу в Якоба Беме.
7. Основні риси скептицизму М. Монтеня.
8. Структурно-математичний метод Миколи Кузанського.
9. Здобутки астрономічної науки Відродження.
10. Вчення про світ Дж. Бруно та його значення.
11. Особливості філософії природи Парацельс.
12. Особливості філософії природи Б. Телезіо.
13. Методологічні принципи вчення про рух Г. Галілея.
14. Методологічні ідеї у суспільствознавстві Відродження.
15. Проблема людської індивідуальності Відродження.

6. Філософія і методологія науки Нового часу (XVII – XIX ст.):

а) наукова революція XVII ст. та її наслідки для філософії та методології науки

1. Співвідношення філософії та науки у Новий час (XVII – XIX ст.).
2. Характерні ознаки науки Нового часу.
3. Розуміння «сили» у динаміці І. Ньютона і його теорія тяжіння.
4. Методологічні принципи Р.Декарта і його роль у розвитку науки XVII ст.
5. Методологічні принципи Б. Спінози.
6. Методологічні підходи Г. Ляйбніца.
7. Методологічна програма Ф. Бекона.
8. Пізнання і наукове мислення в Т. Гоббса.
9. Значення ідей Б. Паскаля для методології науки.
10. Характеристика сенсуалізму Дж. Лока.

б) філософія і методологія науки доби Просвітництва

1. Роль філософії та методології науки у Просвітництві XVIII ст.
2. Роль наукових товариств у добу Просвітництва.
3. Як філософія і наука Просвітництва впливали на ставлення до релігії.
4. Особливості французького матеріалізму XVIII ст.
5. Методологічні ідеї суспільних вчень доби Просвітництва.
6. Методологічні ідеї філософії історії доби Просвітництва.
7. Просвітницьке трактування людини.
8. Значення ідеалізму Дж. Берклі для філософії та методології науки.

9. Значення скептицизму Д. Г'юма для філософії та методології науки.
10. Альтернатива методологічних підходів у науці XVII ст.

в) німецька класична філософія і методологія науки

1. Кантівська теорія судження і його переворот у гносеології.
2. Методологічні засади розділення знання і пізнання в Канта.
3. Кантівська трансцендентальна аналітика і трансцендентальна діалектика.
4. Як можлива за Кантом математика як наука?
5. Як можливе за Кантом природознавство як наука?
6. Як можлива за Кантом метафізика як наука?
7. Структура таблиці категорій розсудку в І. Канта та її значення.
8. Головні ідеї розуму в критицизмі І. Канта та їх значення.
9. Й.Г. Фіхте про діяльність «Я» і взаємообмеження протилежностей як метод їх опосередкування.
10. Активність пізнавального суб'єкту Й.Г. Фіхте і універсальний метод пізнання.
11. Ф.В.Й. Шеллінг і спосіб осмислення протилежностей у тотожності.
12. Методологічні засади трансцендентальної філософії Ф.В.Й. Шеллінга.
13. Тотожність мислення і буття в об'єктивній діалектиці Г.В.Ф. Гегеля та її значення для методології науки.
14. Закони діалектики Г.В.Ф. Гегеля та їх значення.
15. „Феноменологія духу” Г.В.Ф. Гегеля про науку і суперечність як критерій істини.
16. Гегелівський метод сходження від абстрактного до конкретного.
17. Гегелівський метод єдності історичного і логічного та його значення.
18. Антропологічний матеріалізм Л. Фейєрбаха.
19. Принцип тотожності буття і чуттєвості для філософської позиції Л.Фейєрбаха.
20. Загальна характеристика німецької класичної філософії та методології науки.

7. Сучасна філософія і методологія науки (др. пол. XIX – XXI ст.):

а) позитивістська філософія і методологія науки (позитивізм)

1. Загальна характеристика особливостей сучасної філософії та методології науки.
2. Криза філософії та методології науки Нового часу і виникнення позитивізму 30-х років XIX ст.
3. Історичний метод у соціології і закон трьох стадій (О. Конт).
4. Розвиток індуктивного методу пізнання (Дж.С. Мілл).
5. Концепція соціальних інститутів і теорія еволюції (Г. Спенсер).
6. Другий позитивізм та причини його виникнення.
7. Роль гіпотези у науці та перевірка досвідом як заміник наукового доведення (Е. Мах).
8. „Енергетичний імператив” (В. Оствальд).

9. Вчення про емпіріокритичну „принципову координацію” і принцип „економії мислення” (Р. Авенаріус).
10. Становлення у 20-х роках ХХ ст. неопозитивізму як основного напрямку західної філософії та методології науки.
11. Львівсько-Варшавська школа і розробка некласичних логік наукового пізнання.
12. Віденський гурток і логічний позитивізм 30-40-х рр. ХХ ст. про верифікацію як метод встановлення істинності висловлювань.
13. Лінгвістична і аналітична філософія про аналіз мови, „лінгвістичний поворот”, „семантичний акцент”, „методологічний ухил” (40-70-ті рр. ХХ ст.).
14. Дж. Мур і Б. Рассел як засновники лінгвістичної філософії, поняття „логічного атомізму”.
15. Філософія як критика мови і лінгвістична терапія (Л. Вітгенштайн). Аналітичний рух у Оксфорді та Кембриджі.
16. Постпозитивізм 60-х років ХХ ст. про роль соціокультурних факторів у розвитку науки.
17. Концепція наукових парадигм Т. Куна.
18. Концепція науково-дослідних програм І. Лакатоса.
19. Концепція стандартів чи конвенцій розуміння С. Тулміна.
20. „Анархістська теорія пізнання” П. Фейєрабенда.

б) ірраціоналістська філософія і методологія науки (ірраціоналізм)

1. Криза класичної філософії та спроба її подолання у пер. пол. ХІХ ст. (А. Шопенгауер, С. К’єркегор).
2. Екзистенціальна діалектика С. К’єркегора.
3. „Філософія життя” і розробка нових методологічних підходів до життя і культурно-історичної реальності (Ф. Ніцше, В. Дільтей, О. Шпенглер, Г.Зіммель, М. Вебер та ін.).
4. Персоналізм про „особистісний метод” як універсальний метод пізнання і пояснення людини і всієї дійсності.
5. Фройдизм про структуру свідомості та критика його неофройдизмом.
6. Неофройдизм про людську сутність (А. Адлер, К.Г. Юнг, Е. Фромм).
7. Прагматизм про метод і критерії істинності знання (Ч. Пірс, В. Джеймс), інструменталізм (Дж. Дьюї), деструктивізм (Р. Рорті).
8. Філософська герменевтика як методологія розуміння і відношення до сучасної онтології (Г.Г. Гадамер, Е. Бетті, П. Рікер).
9. Феноменологія (Е. Гуссерль, М. Гайдеггер) та інтуїтивізм (М. Лосський, А. Бергсон, Б. Кроче) як ірраціоналістські методологічні вчення щодо речей „per se”.
10. Трансцендентальне «*Ego*» та інтерсуб’єктивність світів.
11. Філософська антропологія як методологія пізнання людського буття і культурно-історичного життя (М. Шелер, Г. Плесснер, А. Гелен та ін.).
12. Екзистенціалізм як онтологічне вчення др. пол. ХХ ст. (М. Гайдеггер, А. Камю, Ж.-П. Сартр, К. Ясперс, Г. Марсель та ін.).

13. Вплив персоналізму на гуманітарні науки.
14. Вплив екзистенціалізму на гуманітарні науки.
15. Вплив фройдизму і неофройдизму на гуманітарні науки.

**в) раціоналістська філософія і методологія науки
(некласичний раціоналізм)**

1. Криза класичного раціоналізму і особливості некласичного (посткласичного) раціоналізму сучасної філософії.
2. Становлення і розвиток філософії науки як спеціального розділу філософії.
3. Неокантіанство про поділ наук (В. Віндельбанд, П. Ріккерт).
4. Неогегельянство про методологічне вдосконалення діалектики (Дж. Стірлінг, Ф. Бредлі, Б. Бозанкет),
5. Неогегельянство про вдосконалення методології історії (Г. Глокнер, Б. Кроче, Р.Дж. Коллінгвуд та ін.).
6. Неораціоналізм про науку (демаркаціонізм) і критерії раціональності (критицизм, фальсифікаціонізм та ін.).
7. Неораціоналізм про становлення новітньої логіки наукового дослідження.
8. Французький неораціоналізм (Ф. Гонсет, Е. Мейерсон та ін.).
9. Інтегральний раціоналізм (Г. Башляр).
10. Науковий реалізм (В. Куайн, Я. Хінтікка) і гіпотетичний реалізм (К.Лоренц).
11. Критичний раціоналізм (К. Поппер, Е. Агассі, Г. Альберт).
12. Посткритичний раціоналізм (М. Полані) про «особистісне знання».
13. Сучасна філософія науки і розвиток її методології.
14. Логіцизм (Г. Фреге, Б. Рассел, А. Вайтгед, К. Гедель) і становлення методології формально-математичного знання.
15. Загальна теорія систем (Л. Берталанфі, О. Богданов).
16. Системний підхід (системний аналіз) у сучасній науці.
17. Структуралізм (Л. Леві-Брюль, К. Леві-Строс, М. Фуко та ін.).
18. Постструктуралізм (Ж. Дерріда) і його значення.
19. Шизоаналіз як напрямок структуралізму (Ж. Делез, Ф. Гваттарі).
20. Синергетика (І. Пригожин, Г. Хакен та ін.) як методологія сучасного наукового пізнання.

Філософія і методологія науки в Україні до поч. ХХ ст.

1. Філософія і методологія науки у Києво-Могилянській академії (Ф. Прокопович, Г. Кониський та ін.).
2. Філософія Г.С. Сковороди і значення антитетичного методу в його творчості.
3. «Філософія серця» П. Юркевича.
4. Особливості та значення кардіоцентризму в українській філософії.
5. Філософія цілісного знання В. Соловйова.
6. Відродження неоплатонізму в філософії С. і Є. Трубецьких.

7. Відродження неоплатонізму в філософії П. Флоренського.
8. Відродження неоплатонізму в філософії С. Булгакова.
9. Відродження неоплатонізму в філософії М. Бердяєва.
10. Загальна характеристика філософії та методології науки в Україні.

Філософія і методологія науки в Україні ХХ – ХХІ ст.

1. Ноосферна концепція В. Вернадського.
2. Історіософська концепція В. Липинського.
3. Синтетична націософія Миколи Шлемкевича.
4. Соціокультурна методологія Б. Кістяківського у філософії права.
5. Методологічні засади наукового пізнання у П. Копніна і О.І. Яценка.
6. Діалектична методологія в дослідженнях О.Ф. Лосєва.
7. Розвиток системно-структурного підходу в Україні (А.І. Уйюмов та ін.).
8. Синергетика як методологія сучасного природничо-математичного і гуманітарного знання (В.О. Шевченко, В.В. Василькова та ін.).
9. Роль наукового пізнання у демократичній трансформації українського суспільства і держави.
10. Особливості української філософії та методології науки на сучасному етапі.

7. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Самостійне опрацювання матеріалу програми передбачає виконання *творчого завдання*, для виконання якого студент (магістрант) обирає довільну тему і форму її виконання (есе, реферат, наукове дослідження, коментар до класичних праць з філософії та методології науки та ін.), виходячи з того, як він може повно і завершено виразити зміст теми. Орієнтовний перелік тем (враховуючи особливості спеціальностей) наведено нижче.

Спеціальність «філософія», «релігієзнавство», «психологія»

1. Виникнення наукового знання у давніх цивілізаціях (Ван-дер-Варден Б.Л. Пробуждающаяся наука. Математика Древнего Египта, Вавилона и Греции. Пер. с гол. – М., 1991.).
2. Методологічний аналіз ліній Демокріта і Платона в історії культури (Лубищев А.А. Линии Демокрита и Платона в истории культуры. СПб., 2000.).
3. Методологічний зв'язок сучасної фізики з філософією сходу (Капра Ф. Дао физики: Общие корни современной физики и восточного мистицизма. – М., 2008.).
4. Предмет психології в розумінні О.М. Леонтьєва (Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М., 2004 – 352 с.).
5. Методологія реверсивної психології М. Аптера (Аптер М. За пределами черт личности: реверсивная теория мотивации. – Луцк., 2004 – 111 с.).

Спеціальність «математика», «інформатика»

1. Математичні знання Древнього Єгипту (Шмелев И.П. Феномен Древнего Египта. – Минск, 1993. – 64 с.).
2. Основи давньоєгипетської геометрії (Бабанин В.П. Тайны великих пирамид. – СПб., 1999. – 512 с.).
3. Становлення парадигмальних основ науки (Дугин А. Эволюция парадигмальных оснований науки. – М., 2000 – 161 с.).
4. Синергетичний підхід до інформаційних систем (Шевченко В.О. Універсальний природний цикл. Загально інформаційно-ентропійна концепція систем, що розвиваються. – К., 1992. – 171 с.).
5. Становлення філософських засад математичного знання (Варден ван дер Б.Л. Пробуждающаяся наука. Математика Древнего Египта, Вавилона и Греции. – М., 1959. – 171 с.).

Спеціальність «фізика»

1. Структура всесвіту в символах релігійних вірувань (Бабанин В.П. Пятый элемент. – М., 2005. – 253 с.).
2. Методологічні альтернативи у природознавстві (Любищев А.А. Линии Демокрита и Платона в истории культуры. – СПб., 2001. – 256 с.).
3. Проблема абсолюту в сучасному природознавстві (Тихоплав В.Ю., Тихоплав Т.С. Солнечный ветер. – СПб., 2010. – 256 с.).
4. Розуміння феномену часу в сучасній фізиці (Хокинг С. Краткая история времени. – СПб., 2007; Хокинг С., Млодинов Л Кратчайшая история времени. – СПб., 2008).

Спеціальність «фінанси», «облік і аудит»

1. Співвідношення свободи і економічного режиму (Гаек Ф. фон. Шлях до рабства. – рос. вид. Хайек Ф. Дорога к рабству. – М., 1983).
2. Бунт проти розуму в К. Поппера (Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. – Т. 2. – К.: Основи, 1994. – С. 242-280).
3. Поняття й еволюція управління і менеджменту як діяльності та науки (Колос Б. Управління державою III тисячоліття, або Стратегія і тактика побудови Української національної держави. – Львів: Ініціатива, 2004. – С. 80-116).
4. Божественно-космічні проблеми становлення нового світового порядку (Каныгин Ю.М. Начало и конец времен: Новый взгляд на историю. – К., 2005. – С. 319-351).
5. Філософія грошей (Кортунов В.В. Философия денег. – М., 2002).

Спеціальність «культурологія», «соціологія»

1. Сучасні методи структурного моделювання у гуманітарному знанні (Донченко Е.А. Фрактальная психология. – К., 2005. – 323 с.).
2. Проблема соціальної рівності у соціології (Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество. – М., 1992. – С. 25-294.).
3. Методи стратифікації та соціокультурної динаміки (Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество. – М., 1992. – С. 295-504.).

4. Міф як ментальна особливість людини (Лосев А.Ф. Философия. Мифология. Культура. – М., 1991. – С. 21-186).
5. Психологічні методи дослідження мистецтва (Выготский Л.С. Психология искусства. – Ростов н/Д, 1998. – 479 с.).

Спеціальність «історія», «політологія»

1. Філософія історії Р. Колінгвуда (Колінгвуд Р. Ідея історії. – К., 1996.).
2. Проблема походження людини і культури людства (Мулдашев Э.Р. От кого мы произошли. – М., 2002. – 448 с.).
3. Значення монументів давнини для виживання людства (Мулдашев Э.Р. В поисках города богов. – Т. 1-5. – М., 2002 – 2007).
4. Проблема історичного прогресу людства прадавнього періоду (Конелес В.Ю. Сошедшие с небес и сотворившие людей. – М., 2000. – 576 с.).
5. Основи метода ретроспективно-логічної реконструкції (Суворов В. Ледокол. – М., 1992. – 352с., Суворов В. День – М. – М., 1994. – 256с.).
6. Історіософська реконструкція вітчизняної історії (Канигын Ю. Вехи священной истории. – К., 2003. – 432 с.)
7. Функціонування механізмів номенклатурної влади в умовах суспільної трансформації (Авторханов А. Технология власти. – М., 1991. – 638 с.).
8. Історично-культурологічна реконструкція ідей XVI-XVII ст. (Яковенко Н.М. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI-XVII ст. – К., 2002.).

Спеціальність «українська мова і література», «мова і література (англійська, німецька та інші)», «прикладна лінгвістика»

1. Методи розшифрування текстів давнини (Кучинський М. Загадка Фестского диска и змеепоклонники. – М., 2000. – 528 с.).
2. Значення методів порівняльного мовознавства для розв'язання проблем термінотворення (Наливайко С.І. Таємниці розкриває санскрит. – К., 2005.).
3. Розв'язання проблем етнімії та топонімії методами компаративного мовознавства. (Наливайко С.І. Індодарійські таємниці України. – К., 2004. – 441 с.).
4. Українська мова і культура в духовній історії людства (Канигін Ю.М. Шлях аріїв. – К., 2003. – 528 с.).
5. Проблема істини у застосуванні до пізнання гуманітарних наук (Гадамер Г.-Г. Істина і метод: Пер. з нім. – Т. I. – К., 2000. – С. 165-354).
6. Застосування герменевтики у мовознавстві (Гадамер Г.-Г. Істина і метод: Пер. з нім. – Т. I. – К., 2000. – С. 355-453).
7. Міф як ментальна особливість людини (Лосев А.Ф. Философия. Мифология. Культура. – М., 1991. – С. 21-186).
8. Особливості поезики Ф. Ніцше (Ніцше Ф. Так казав Заратустра. – К., 2000.).
9. Психологічні методи дослідження мистецтва (Выготский Л.С. Психология искусства. – Ростов н/Д, 1998. – 479 с.).

10. Компаративістській аналіз основ християнства та індуїзму (Штайнер Р. Бхагавадгита и Послания Ап. Павла. – Калуга, 1993. – 174 с.).

Спеціальність «музична педагогіка», «образотворче мистецтво»

1. Основні засади давньоєгипетської геометрії (Шмелев И.П. Феномен Древнего Египта. – Минск, 1993. – 64 с.).
2. Особливості ментальності бароко (Макаров А. Світло українського бароко. – К., 1994. – 288 с.).
3. Про музикальне світовідчуття в О.Ф. Лосева (Лосев А.Ф. Форма – Стиль – Выражение. – М., 1995. – С. 603-780).
4. Про дослідження сутності мистецького стилю: бароко (Вельфлин Г. Ренессанс и барокко. – СПб., 2004. – 288 с.).
5. Проблема істини у застосуванні до пізнання мистецтва (Гадамер Г.-Г. Истина і метод: Пер. з нім. – Т. І. – К., 2000. – С. 13-164).

Спеціальності за педагогічним напрямом

1. Структура і генезис вищих психічних функцій у Л. Виготського (Выготский Л.С. К вопросу о многоязычии в детском возрасте// Выготский Л.С. Собр. Соч. Т. 3. – М., 1995. – С. 91-163.).
2. Проблема багатомовності в дитячому віці (Выготский Л.С. К вопросу о многоязычии в детском возрасте// Выготский Л.С. Собр. Соч. Т. 3. – М., 1995. – С. 329-338; 164-199, 254-273.)
3. Гуманістична теорія особистості А. Маслоу (Маслоу А. Мотивация и личность. – СПб., 1999.).
4. Когнітивна теорія особистості Дж. Келлі (Келли Дж. Теория личности. Психология личных конструктов. – СПб., 2000.).
5. Феноменологічна теорія особистості К. Роджерса (Роджерс К. Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека. — М., 1994.).

Спеціальність «правознавство»

1. Суспільне призначення філософії в Платона (Платон. Держава. – К., 2000. – 355 с.).
2. Становлення методології історизму (Вико Дж. Основания науки об общей природе наций. – М., 1990.).
3. Методологія права Б. Кістяковського (Кистьяковский Б. А. Социальные науки и право. Очерки по методологии социальных наук и права // <http://civil.consultant.ru/reprint/books/136/692.html>).
4. Методологічні засади розрізнення елітарного управління від ханократії в О. Забужко (Забужко О. Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій. – К., 2007. – 640 с.).
5. Сучасні теорії розвитку науки (В поисках теории развития науки (Очерки западноевропейских и американских концепций XX века). – М., 1982.).

8. ОЦІНЮВАННЯ

Форма оцінювання відповідно до модулів відображена у Таблиці 3.

Таблиця 3

Розподіл балів за модулями

Модуль 1 (поточне оцінювання) - 30									Модуль 2 (модульне контрольне оцінювання)	Індивідуальна робота	Сума
Змістовий модуль I			Змістовий модуль II		Змістовий модуль III	Змістовий модуль IV	Змістовий модуль V		M I, II, V - 10 балів, M III, IV - 15 балів, разом - 60 балів	10	100
4			4		9	9	4				
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9			
5	(5)	5	5	5	15	15	5	5			

Шкала оцінювання:

90-100 балів – відмінно (A);

82-89 балів – добре (B); 75-81 бал – добре (C);

67-74 балів – задовільно (D); 60-66 балів – задовільно (E);

35-59 балів – незадовільно з можливістю повторного складання (FX);

0-34 балів – незадовільно з обов'язковим повторним курсом (F).

При виконанні тематичних контрольних робіт відповіді студентів можуть оцінюватися також балами, які складаються разом за усі відповіді, підсумок зазначається у балах, або у традиційній оцінці:

0 балів – відповідь відсутня;

1 бал - часткова правильна відповідь;

2 бали - неповна правильна відповідь;

3 бали - повна правильна відповідь.

Роботи творчого характеру оцінюються викладачем відповідно до дидактичної форми вивчення предмету і оцінка може виставлятися як у балах, так і у традиційному виді.

На іспиті студенту пропонуються 3-4 питання у екзаменаційному білеті та додаткові питання з курсу, які задає викладач. Відповідно до отриманих відповідей – часткових, неповних або вичерпних – ставиться підсумкова оцінка.

9. ЗМІСТ ПІДСУМКОВОЇ ФОРМИ КОНТРОЛЮ

Екзаменаційні питання з курсу «Філософія і методологія науки»

1. «Філософія та методологія науки» як галузь знання та навчальна дисципліна. Поняття методу і методології. Структура і рівні наукового пізнання та знання.

2. Характеристика денотату поняття «наука». Актуальність і значення філософії та методології науки, коло її основних проблем.
3. Типи вчених і мотивація наукової діяльності. Психологічні передумови наукової діяльності.
4. Законодавство України і основи правового регулювання щодо пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки. Наукові новації та інновації та їх значення для суспільного розвитку.
5. Давні математичні та астрономічні знання (Вавилон, Єгипет та ін.).
6. Давньоіндійські Веди і перші спроби усвідомлення «космічного порядку» (рита). Упанішади та принципи осмислювання світового і людського буття (брахма і атман, карма, сансара та ін.).
7. Буддизм: «чотири шляхетні істини» і восьмирічний шлях до нирвани як принципи самопізнання. Особливості пізнання у філософії ньяя, йозі та веданті.
8. Значення даосизму (Дао, де, ци, Ян, Інь та ін.) для давньокитайської ментальності. Культурологічне та філософське значення чань-буддизму і дзен-буддизму на Сході.
9. Давні міфології як початковий досвід людства щодо пізнання світу і людини. Міфологеми українського фольклору як інструменти опису буття і пізнання структури світу.
10. Філософсько-методологічні ідеї досократичного періоду (діалектика Геракліта, апорії елейців, піфагореїзм і вчення Анаксагора, атомізм).
11. Значення софістики у становленні науки. Сократ та його роль у розробці методології науки.
12. Особливості філософії Платона, його вчення щодо пізнання, методів філософії та їх застосування.
13. Загальна характеристика Арістотеля як філософа і природознавця; його метафізика і логіка як вираз зрілого самопізнання античної науки.
14. Філософсько-методологічні проблеми елліністично-римського періоду. Неоплатонізм як системний прояв античної науки.
15. Загальна характеристика розвитку і значення давньогрецької філософії та методології науки.
16. Філософія християнства і роль принципу одкровення. Протиставлення гностицизму і апологетики. Протиставлення віри і розуму в теології середньовіччя (Тертуліан та ін.).
17. Методологічні ідеї патристики. Відкриття Св. Августином внутрішнього досвіду (принцип самодостовірності внутрішнього досвіду). Особливості арістотелізму Боєція.
18. Гносеологічні ідеї арабомовної філософії середньовіччя. Вчення про істину і єдність розуму Аверроеса (Ібн Рушда).
19. Загальна характеристика схоластики. Схоластична філософія і методологія науки у Томи Аквінського.
20. Гносеологічні проблеми схоластики: проблема універсалій, співвідношення сутності та існування, розуму і волі та ін.

21. Вчення про пізнання Роджера Бекона і богопізнання Й. Екгарта. Співвідношення філософії та теології у В. Оккама, його концептуалізм і принцип методології.
22. Загальна характеристика і значення філософсько-методологічних ідей середньовіччя.
23. Філософсько-методологічна новизна ідей доби Відродження. Наука і мистецтво (Л. да Вінчі). Істина і Краса.
24. Філософські школи Відродження: платонізм, аристотелізм і скептицизм та їх значення в утвердженні гуманізму.
25. Структурно-математичний метод Миколи Кузанського як основа ренесансної діалектики. Проблема єдиного і безкінечного.
26. Натурфілософія і розвиток природознавства у добу Відродження. Формування класичної механіки (Л. да Вінчі, Парацельс, М. Коперник, Й. Кеплер, Г. Галілей, Б. Телезіо, Дж. Бруно).
27. Методологічні ідеї у суспільствознавстві (політологія, право) і проблема людської індивідуальності доби Відродження.
28. Загальна характеристика ренесансної філософії та методології науки.
29. Методологічний розвиток науки у Новий час. Співвідношення філософії та науки. Роль І. Ньютона у становленні науки Нового часу.
30. Р. Декарт і становлення раціоналізму. Картезіанські принципи сумніву і достовірності.
31. Методологічні ідеї Б. Спінози, Г. Ляйбніця для розв'язання наукових проблем Нового часу.
32. Френсіс Бекон і становлення емпіризму XVII ст. Розуміння Т. Гоббсом зразковості наукового мислення.
33. Сенсуалізм Дж. Лока і критика вчення про вроджене знання.
34. Значення ідей Б. Паскаля для розвитку методології науки Нового часу.
35. Роль філософії та методології науки у Просвітництві XVIII ст. Значення французької енциклопедії у становленні та поширенні наукового знання.
36. Е.Б. де Кондільяк про істину як систему рівнянь, що виражена знаками. Французький матеріалізм XVIII ст. та його значення для науки (Ж. Ламетрі, П. Гольбах та ін.).
37. Основні методологічні ідеї соціологічних теорій (Ш.Л. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо) та філософії історії (Вольтер, Д. Віко). Просвітницьке трактування людини.
38. Значення ідеалізму Дж. Берклі та скептицизму Д. Г'юма для становлення критичної філософії та методології науки.
39. Роль І. Канта у гносеологічному перевороті у філософії та методології науки Нового часу. Ставлення критичної філософії до догматизму.
40. Значення для методології науки розділення І. Кантом чистого і дослідного пізнання, аналітичних і синтетичних суджень, апріорного і апостеріорного знання.
41. Кантівська трансцендентальна аналітика і трансцендентальна діалектика.

42. Й.Г. Фіхте про діяльність «Я» і взаємообмеження протилежностей як метод їх опосередкування. Активність пізнавального суб'єкту і універсальний метод пізнання.
43. Ф.В.Й. Шеллінг і спосіб осмислення протилежностей у тотожності («Система трансцендентального ідеалізму»).
44. Тотожність мислення і буття в об'єктивній діалектиці Г.В.Ф. Гегеля. Закони діалектики та їх значення у науковому пізнанні.
45. „Феноменологія духу” Г.В.Ф. Гегеля про науку і суперечність як критерій істини. Методи сходження від абстрактного до конкретного, єдності історичного і логічного та ін.
46. Антропологічний матеріалізм Л. Фейєрбаха. Принцип тотожності буття і чуттєвості.
47. Загальна характеристика німецької класичної філософії та методології науки.
48. Розкладання гегелівського панлогізму і виникнення філософських шкіл старогегельянців і младогегельянців. Основні методологічні ідеї К.Маркса. Роль історизму, діалектики та матеріалізму в його методології. Критика марксизму і більшовизму на сучасному етапі.
49. Загальна характеристика особливостей сучасної філософії та методології науки. Криза філософії та методології науки Нового часу і виникнення позитивізму 30-х років ХІХ ст.
50. Позитивізм: історичний метод у соціології і закон трьох стадій (О. Конт). Розвиток індуктивного методу пізнання (Дж.С. Мілл). Концепція соціальних інститутів і теорія еволюції (Г. Спенсер).
51. Другий позитивізм. Роль гіпотези у науці та перевірка досвідом як заміник наукового доведення (Е.Мах). Емпіріокритична „принципова координація” і принцип „економії мислення” (Р. Авенаріус). „Енергетичний імператив” (В. Оствальд).
52. Становлення у 20-х роках ХХ ст. неопозитивізму як основного напрямку західної філософії та методології науки. Львівсько-Варшавська школа і розробка неklasичних логік (К. Твардовський, Я. Лукасевич та ін.).
53. Віденський гурток і логічний позитивізм 30-40-х рр. ХХ ст. (М. Шлік, О.Нейрат, К. Гедель та ін.) про верифікацію як метод встановлення істинності висловлювань.
54. Лінгвістична і аналітична філософія про аналіз мови, „лінгвістичний поворот”, „семантичний акцент”, „методологічний ухил” (40-70-ті рр. ХХ століття).
55. Дж. Мур і Б. Рассел як засновники лінгвістичної філософії, поняття „логічного атомізму”. Філософія як критика мови і лінгвістична терапія (Л. Вітгенштайн). Аналітичний рух в Оксфорді та Кембриджі.
56. Постпозитивізм 60-х років ХХ ст. про роль соціокультурних факторів у розвитку науки. Концепція наукових парадигм Т. Куна.

57. Значення для методології науково-дослідних програм І. Лакатоса, стандартів чи конвенцій розуміння С. Тулміна, „анархістської теорії пізнання” П. Фейєрабенда та ін.
58. Криза класичної філософії та спроба її подолання у першій пол. ХІХ ст. (А. Шопенгауер, С. К’єркегор).
59. „Філософія життя” і розробка нових методологічних підходів до життя і культурно-історичної реальності (Ф. Ніцше, В. Дільтей, О. Шпенглер, Г. Зіммель, М. Вебер та ін.).
60. Персоналізм про „особистісний метод” як універсальний метод пізнання і пояснення людини і всієї дійсності (М. Бердяєв, Б.П. Боун, Р. Флюєлінг, Е. Брайтмен, Дж. Ройс, Е. Муньє, Ж. Лакруа).
61. Фройдизм і неофройдизм у методології психологічних досліджень людської особистості (А. Адлер, К.Г. Юнг, Е. Фромм, К. Хорні та ін.).
62. Прагматизм про метод і критерії істинності знання (Ч. Пірс, В. Джеймс), інструменталізм (Дж. Дьюї), деструктивізм (Р. Рорті).
63. Філософська герменевтика як методологія розуміння і ставлення до сучасної онтології (Г.-Г. Гадамер, Е. Бетті, П. Рікер).
64. Феноменологія (Е. Гуссерль, М. Гайдеггер) та інтуїтивізм (М. Лосський, А. Бергсон, Б. Кроче) як ірраціоналістські методологічні вчення щодо речей „per se”.
65. Філософська антропологія як методологія пізнання людського буття і культурно-історичного життя (М. Шелер, Г. Плесснер, А. Гелен та ін.).
66. Екзистенціалізм як онтологічне вчення др. пол. ХХ ст. (М. Гайдеггер, А. Камю, Ж.-П. Сартр, К. Ясперс, Г. Марсель та ін.). Вплив екзистенціалізму на гуманітарні науки.
67. Криза класичного раціоналізму і особливості некласичного (посткласичного) раціоналізму сучасної філософії. Становлення і розвиток філософії науки як спеціального розділу філософії.
68. Неокантіанство про поділ наук. Неогегельянство про методологічне вдосконалення діалектики, про методологію історії.
69. Неораціоналізм про науку (демаркаціонізм), критерії раціональності (критицизм, фальсифікаціонізм та ін.).
70. Становлення новітньої логіки наукового дослідження: французький неораціоналізм, інтегральний раціоналізм, науковий реалізм, критичний раціоналізм, пост критичний раціоналізм та ін.
71. Сучасна філософія науки і розвиток її методології: логіцизм і становлення методології формально-математичного знання.
72. Загальна теорія систем (Л. Берталанфі, О. Богданов) і системний підхід (системний аналіз) у сучасній науці.
73. Структуралізм (Л. Леві-Брюль, К. Леві-Строс та ін.), постструктуралізм (Ж. Дерріда) і шизоаналіз (Ж. Делез, Ф. Гваттарі).
74. Синергетика (І. Пригожин, Г. Хакен та ін.) як методологія сучасної науки.
75. Філософія і методологія науки у Києво-Могилянській академії (Ф. Прокопович, Г. Кониський та ін.).

76. Філософія Г.С. Сковороди і значення антитетичного методу в його творчості.
77. «Філософія серця» П. Юркевича. Особливості та значення кардіоцентризму в українській філософії.
78. Філософія цілісного знання В. Соловйова. Відродження неоплатонізму в філософії С. і Є. Трубецьких, П. Флоренського, С. Булгакова, М. Бердяєва та ін.
79. Ноосферна концепція В. Вернадського.
80. Історіософська концепція В. Липинського. Синтетична націософія Миколи Шлемкевича.
81. Методологічні засади наукового пізнання у П. Копніна і О.І. Яценка.
82. Діалектична методологія в дослідженнях О.Ф. Лосєва. Розвиток системно-структурного підходу в Україні (А.І. Уйюмов та ін.).
83. Синергетика як методологія сучасного природничо-математичного і гуманітарного знання (В.О. Шевченко, В.В. Василькова).
84. Особливості української філософії та методології науки на сучасному етапі. Роль наукового пізнання у демократичній трансформації українського суспільства і держави.

10. БІБЛІОГРАФІЯ ТА ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

- Аббадьяно Н. Мудрость философии. – СПб., 1998.
- Акулина В.Н. Философия всеединства. – Новосибирск, 1990.
- Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Сучасна соціальна філософія. – Вид. 2. – К., 1996.
- Антология мировой философии: В 4-х т. – М., 1969-1971.
- Аристотель. Соч. в 4-х т. – М., 1975-1983.
- Асмус В.Ф. Иммануил Кант. – М., 1957.
- Асмус В.Ф. Платон. – М., 1975.
- Асмус В.Ф. Античная философия. – М., 1976.
- Бердяев Н.А. Самосознание. – М., 1991.
- Бердяев Н.А. Философия свободного духа. – М., 1994.
- Березкина Э.И. Математика древнего Китая. – М., 1980.
- Боннар А. Греческая цивилизация. В 3-х т. – М., 1992.
- Богомоллов А.С. Античная философия. – М., 1985.
- Богомоллов А.С. Немецкая бурж. философия после 1865 г. – М., 1969.
- Богословие в культуре средневековья. – К., 1992.
- Буржуазная философия кануна и начала империализма. – М., 1977.
- Быховский Б.З. Людвиг Фейербах. – М., 1967.
- В поисках нового мировидения: И. Пригожин, Е. и Н. Рерихи. – М., 1991.
- В поисках теории развития науки (Очерки западноевропейских и

- американских концепций XX века). – М., 1982.
- Ван-дер-Варден Б.Л. Пробуждающаяся наука. Математика Древнего Египта, Вавилона и Греции. Пер. с гол. – М., 1991.
- Ван-дер-Варден Б.Л. Пробуждающаяся наука – II. Рождение астрономии. Пер. с англ. – М., 1991.
- Василькова В.В. Порядок и хаос в развитии социальных систем. – СПб., 1999.
- Вахтомин Н.К. Теория научного знания Иммануила Канта. – М., 1986.
- Введенский А.И., Лосев А.Ф., Радлов Э.В., Шпет Г.Г. Очерки истории русской философии. – Свердловск, 1991.
- Вернадский В.И. О науке. – М., 1997.
- Вернадский В.И. Размышления натуралиста: научная мысль как планетарное явление. – Кн. 2. – М., 1977.
- Вико Дж. Основания науки об общей природе наций. – М., 1990.
- Виндельбанд В. История философии: Пер. с нем. – К., 1997.
- Виндельбанд В. История новой философии в ее связи с общей культурой и отдельными науками: В 2-х т. Пер. с нем. – М., 2000.
- Виндельбанд В. Платон. – К., 1993.
- Виц Б.Б. Демокрит. – М., 1989.
- Винниченко С. Відродження нації. У 3-х т. – К., 1990.
- Войтович В. Українська міфологія. Вид. 2-ге, стереот. – К., 2005.
- Воронкова В.Г. Філософія: Навч. посіб. – К., 2004.
- Вундт В. Введение в философию. – М., 2001.
- Гайденко П.П. Владимир Соловьев и философия Серебряного века. – М., 2001.
- Гайденко П.П. История греческой философии в её связи с наукой. – М., 2000.
- Гайденко П.П. История новоевропейской философии в её связи с наукой. – М., 2000.
- Гайденко П.П. Научная рациональность и философский разум. – М., 2003.
- Гайденко П.П. Философия Фихте и современность. – М., 1979.
- Гайденко П.П. Эволюция понятия науки (XVII-XVIII вв.). – М., 1987.
- Галилей Галилео. Пробирных дел мастер. – М., 1987.
- Гегель Г.В.Ф. Основы філософії права. – К., 2000.
- Гильденбранд Д. Что такое философия. – СПб., 1999.
- Гоббс Т. Избранные произведения в 2-х т. – М., 1964.
- Гольбах П. Избранные произведения в 2-х т. – М., 1965.
- Горський В.С. Історія української філософії. – 4-те доп. вид. – К., 2001.
- Горфункель А.Х. Гуманизм и натурфилософия итальянского Возрождения. –

М., 1977.

Горфункель А.Х. Философия эпохи Возрождения. – М., 1980.

Грушевський М.С. Історія України - Руси. – К., 1990.

Грэхэм Л.Р. Естествознание, философия и науки о человеческом поведении в Советском Союзе: Пер. с англ. – М., 1991.

Гулыга А.В. Немецкая классическая философия. – М., 1986.

Гусев В.І. Історія західноєвропейської філософії XV-XVII ст. – К., 1994.

Гадамер Г.-Г. Истина і метод. – К., 2000.

Гадамер Г.-Г. Актуальність прекрасного. – К., 2001.

Дао и даосизм в Китае. – М., 1972.

Декарт Р. Избранные произведения. – М., 1950.

Декарт Р. Метафізичні роздуми. – К., 2000.

Делез Ж. Складка. Лейбниц и барокко. – М.: Логос, 1998.

Делез Ж. Что такое философия? – СПб., 1998.

Дидро Д. Избранные произведения. – М., 1951.

Джохадзе Д.В. Диалектика Аристотеля. – М., 1971.

Джохадзе Д.В. Диалектика эллинистического периода. – М., 1979.

Дзюн Т. Теория науки. – М., 1983.

Долгов К.М. От Киркегора до Камю: очерки европейской философско-эстетической мысли XX века. – М., 1990.

Донцов Д. Дух нашої давнини. – Дрогобич, 1991.

Драгоманов М.П. Літературно-публіцистичні праці. У 2-х т. – М., 1970.

Древнекитайская философия: в 2-х т. – М., 1972.

Дыбов А.М., Иванов В.А. Концепции современного естествознания. – Ижевск, 1999.

Жильсон Э. Философия в средние века: Пер. с фр. – М., 2004.

Жучков В.А. Немецкая философия эпохи раннего Просвещения (кон. XVII – пер. четв. XVIII в.). – М., 1989.

Забужко О.С. Філософія української ідеї та європейський контекст: франківський період. – К., 1993.

Зарубіжна філософія XX століття. (Чит. з іст. філос. кн. 6). – К., 1993.

Зайченко Г.А. Джон Локк. – М., 1973.

Зеньковский В.В. История русской философии. В 2-х т. – Л., 1991.

Идеалистическая диалектика в XX столетии. – М., 1987.

Ильенков Э.В. Философия и культура. – М., 1991.

Ильин В.В. Философия истории. – М.: МГУ, 2003.

Ильин В.В. Философия науки. – М.: МГУ, 2003.

- Интеграция современного научного знания. Методологический анализ/ Рук. авт. кол. Н.Т. Костюк. – К., 1984.
- История философии. В 4-х т. – М., 1957.
- История китайской философии. – М., 1989.
- История философии в СССР: В 5-ти т. – М., 1971-1988.
- История философии в кратком изложении: Пер. с чешск. – М., 1991.
- Історія філософії на Україні: В 3-х т. – К., 1987. – Т. 1-2.
- Історія філософії: Підручник. – К., 2002.
- Кант И. Сочинения. В 6-ти т.- М., 1965.
- Кант И. Критика чистого разума. – К., 2000.
- Капра Ф. Дао физики: Общие корни современной физики и восточного мистицизма. – М., 2008.
- Капра Ф. Наука Леонардо: Мир глазами великого гения. – М., 2009.
- Карсавин Л.П. Философия истории. – СПб., 1993.
- Кашуба М., Захара І. Проблема людини в українській філософії XVI- XVII ст. – Львів, 1998.
- Кесседи Ф.Х. Сократ. – М., 1976.
- Кесседи Ф.Х. Гераклит. – М., 1982.
- Колодний А.М., Корюшко М.І., Пилипович Л.О. Митрополит Іларіон. – Львів, 1993.
- Кондзьолка В.В. Історія середньовічної філософії. – Львів, 2001.
- Косарев А.Ф. Философия мифа: Мифология и ее эвристическая значимость. – М., 2000.
- Коплстон Ф.Ч. История средневековой философии: Пер. с англ. – М., 1997.
- Костомаров М.І. Твори. У 2-х т. – К., 1987.
- Кохановский В.П., Лешкевич Т.Г., Матяш Т.П., Фатхи Т.Б. Основы философии науки. Учеб. пособие для аспирантов. – М., 2007. – 608 с.
- Краткий очерк истории философии. – М., 1975.
- Кремень В.Г., Ільїн В.В. Філософія: мислителі, ідеї, концепції. – К., 2005.
- Кремень В.Г., Ільїн В.В. Філософія: Логос, Софія, Розум. – К., 2006.
- Критика современных немарксистских концепций философии науки. – М., 1987.
- Кувакин В.А. Религиозная философия в России. – М., 1980.
- Кузнецов Б.Г. Разум и бытие. Этюды о классическом рационализме и неклассической науке. – М., 1972.
- Кузнецов В.Н., Мееровский Б.В., Грязнов А.Ф. Западно-европейская философия XVIII в. – М., 1986.
- Кузнецов В.Н. Французский материализм XVIII в. – М., 1981.

- Кузнецов В.Н. Немецкая классическая философия второй половины XVIII - начала XIX века. – М., 1989.
- Кэмпбелл Дж. Мифический образ/ Пер. с англ. – М., 2002.
- Лазарев А.С. Расшифрованная Библия, или Реквием цивилизации. – К., 2003.
- Лазарев В.В. Шеллинг. – М., 1971.
- Левченко О.С. Нобелівська інтелектуальна еліта й Україна.– Тернопіль, 2003.
- Леонардо да Винчи. Суждения о науке и искусстве. – СПб., 2008.
- Липинський В. Історико-політологічна спадщина і сучасна Україна. – К. – Філадельфія, 1994. – Т. 1-2.
- Лисяк-Рудницький І. Історичні есе: В 2-х т. – К., 1990.
- Локк Д. Избранные произведения в 3-х т. – М., 1960.
- Лопатин Л. Аксиомы философии. – М., 1996.
- Лоренц К. Обратная сторона зеркала. – М., 1998.
- Лосский Н.О. История русской философии. - М., 1991.
- Лосев А.Ф. Диалектика мифа// Лосев А.Ф. Философия. Мифология. Культура. – М., 1991. – С. 21-186.
- Лосев А.Ф. Из ранних произведений. – М., 1990.
- Лосев А.Ф. Бытие – Имя – Космос. – М., 1993.
- Лосев А.Ф. Очерки античного символизма и мифологии. – М., 1993.
- Лосев А.Ф. Миф – Число – Сущность. – М., 1994.
- Лосев А.Ф. Форма – Стиль – Выражение. – М., 1995.
- Лосев А.Ф. Хаос и структура. – М., 1995. – 831 с.
- Лосев А.Ф. Словарь античной философии. Избр. ст. – М., 1995.
- Лосев А.Ф. Эстетика Возрождения. – М., 1978.
- Лосский Н.О. История русской философии. – М., 1991.
- Лукиянов А.В. Истоки Дао. Древнекитайский миф. – М., 1992.
- Лукиянов А.Е. Становление философии на Востоке (Древний Китай и Индия). – М., 1989.
- Лутай В.С. Теория диалектики и общая теория науки. – К., 1981.
- Лубищев А.А. Линии Демокрита и Платона в истории культуры. СПб., 2000.
- Мак'явеллі Н. Флорентійські хроніки. Державець. – К., 1998.
- Мамардашвили М. Как я понимаю философию. – 2-изд, измен. и доп. – М, 1992.
- Мареев С.Н., Мареева Е.В., Арсланов В.Г. Философия XX века (истоки и итоги). – М., 2001.
- Мельвиль Ю.К. Пути бурж. философии XX века. – М., 1963.
- Меркулов И.П. Метод гипотез в истории научного познания. – М., 1984.
- Мир философии в 2-х ч. – М., 1991.

- Мифы народов мира. Энциклопедия. В 2-х т. – М., 2000.
- Мистическое богословие. – К., 1991.
- Михайленко Ю.П. Ф. Бэкон и его учение. – М., 1975.
- Мотрошилова Н.В. Рождение и развитие философских идей. Историко-философский очерк и портреты. – М., 1991.
- На переломе. Философские дискуссии 20-х годов: Философия и мировоззрение. – М., 1990.
- Налимов В.В., Дрогалина Ж.А. Реальность нереального. Вероятностная модель бессознательного. – М., 1995.
- Нарский И.С. Готфрид Лейбниц. – М., 1972.
- Нарский И.С. Западноевропейская философия XVII века. – М., 1974.
- Нарский И.С. Западноевропейская философия XVIII века. – М., 1973.
- Нарский И.С. Западноевропейская философия XIX века. – М., 1976.
- Науменко А.М. Філологічний аналіз тексту (основи лінгвопоетики). – Вінниця, 2005.
- Нейгебауэр О. Точные науки в древности. – М., 1968.
- Несторенко В.Г. Вступ до філософії: онтологія людини. Навч. посіб. – К., 1995.
- Нічик В.М. Гуманістичні і реформаційні ідеї на Україні (XVI-початок XVIII ст.). – К., 1991.
- Овсянников М.В. Философия Гегеля. – М., 1959.
- Овчинников Н.Ф. Тенденция к единству науки. – М., 1988. – 272 с.
- Огородник І.В., Русин М.Ю. Українська філософія в іменах. – К., 1997.
- Огородников В.П. История и философия науки. Учеб. пособие для аспирантов. – СПб., 2011. – 368 с.
- Ойзерман Т.И. Философия как история философии. – СПб., 1999.
- Оливер П. 101 ключевая идея: Философия/ Пер. с англ. С. Орленко. – М., 2001.
- Ортега-и-Гасет Х. Что такое философия? – М., 1991.
- Осмыслить культ Сталина. – М., 1989.
- Основы современной философии. – Изд. 3, доп. – СПб., 2001.
- Очерки феноменологической философии. – СПб., 1997.
- Павленко Ю.В. Історія світової цивілізації. Вид. 2. – К., 2000.
- Платон. Діалоги. – К., 1995.
- Платон. Собрание сочинений в 4-х т. – М., 1990-1994.
- Плеханов Г.В. Избр. философские произведения: В 5-ти т. – М., 1966.
- Поляков В.Г. Душа українського світу. – Луцьк, 2010.
- Поппер К. Відкрите суспільство і його вороги. – К., 1994.

- Проблема человека в западной философии. – М., 1988.
- Прокопович Феофан. Філософські твори: У 3-х т. – К., 1979.
- Пятигорский А.М. Мифологические размышления. Лекции по феноменологии мифа. – М., 1996.
- Радхакришнан С. Индийская философия: В 2-х т. – М., 1993.
- Рассел Б. Історія західної філософії. – К., 1995.
- Рассел Б. Человеческое познание: Его сфера и границы: Пер. с англ. – К., 2001.
- Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней: Пер. с итал. – Т. 1-4. – СПб., 1994-97.
- Рерих Е.И. Основы буддизма. – СПб., 1992.
- Рюс Ж. Поступ сучасних ідей: Панорама новітньої науки: Пер. з фр. – К., 1998.
- Самосознание европейской культуры XX столетия. – М., 1991.
- Святой Августин. Сповідь. – К., 1997.
- Свідзинський А.В. Самоорганізація і культура. – К., 1999.
- Селье Г. От мечты к открытию: Как стать ученым/ Пер. с англ. – М., 1987.
- Скирбек Г., Гилье Н. История философии/ Пер. с англ. – М., 2001.
- Сковорода Г. Тв. у 2-х т. – К., 1994.
- Скратон Р. Коротка історія новітньої філософії. – К., 1998.
- Соболь О.М. Постмодерн і майбутнє філософії. – К., 1997.
- Современная западная философия. – Минск, 2000.
- Современная западная философия. Словарь. – М., 1991.
- Соколов В.В. Средневековая философия. – М., 1979.
- Соловьев В.С. Соч. в 2-х т. – М., 1988.
- Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество. – М., 1992.
- Старіш О.Г. Системологія. Підр. – К., 2005.
- Степин В.С. Теоретическое знание. – М., 2000.
- Степанец М. Восточная философия: Вводный курс. – М., 1997.
- Субботин А.Л. Бэкон. – М., 1974.
- Суслов Л.А. Философия И. Канта. – М., 1988.
- Сучасна зарубіжна філософія. Течії та напр. Хрестоматія. – К., 1996.
- Татаркевич В. Історія філософії. В 3-х т. – Львів, 1997-99.
- Татаркевич В. Історія шести понять. – К., 2001.
- Теоретическое и эмпирическое в современном научном познании. – 1984.
- Томпсон М. Восточная философия. – М., 2000.
- Українська культура. – К., 1993.

- Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. – К., 1991.
- Фейербах Л. Избранные философские произведения: В 2-х т. – М., 1951.
- Философия и методология науки/ Под ред. В.И. Купцова. – М., 1996.
- Философская культура Украины и отечественная мысль XIX-XX веков. – К., 1990.
- Філософія. Підручник/ За заг ред. Горлач. М., Кременя В., Рибача В. – Вид. 2. – Харків, 2000.
- Філософія: За заг. редакцією акад. В.Г. Кременя, проф. М.І. Горлача. – Вид. 3-е, перероб. та доп. – Х., 2004.
- Філософія Відродження на Україні. – К., 1990.
- Філософія Стародавнього світу. (Чит. з істор. філос. Кн. 1). – К., 1992.
- Формальная логика и методология науки. – М., 1964.
- Франкфорт Г., Франкфорт Г.А., Уилсон Дж., Якобсен Т. В преддверии философии. – М., 1984.
- Фэн Ю-лань. Краткая история китайской философии. – СПб., 1998.
- Хамітов Н., Гармаш Л., Крилова С. Історія філософії. Проблема людини та її меж. – Вид. 2-е, перероб. та доп. – К., 2006.
- Хофмайер Х. Что значит мыслить философски. – СПб., 2000.
- Целлер Э. Очерк истории греческой философии: Пер. с нем. – М., 1996.
- Цицерон М.Т. Про державу; Про закони; Про природу богів. – К., 1998.
- Чанышев А.К. Курс лекций по древней философии. – М., 1981.
- Чанышев А.Н. Курс лекций по древней и средневековой философии. – М., 1991.
- Чаттерджи С., Датта Д. Индийская философия/ Пер. с англ. – М., 1991.
- Человек и его бытие как проблема современной философии. – М., 1976.
- Чижевський Д. Нарис з історії філософії на Україні. – К., 1992.
- Чудинов Э.М. Природа научной истины. – М., 1977.
- Шевченко В.О. Універсальний природний цикл. Загальноінформаційно-ентропійна концепція систем, що розвиваються (якісний аспект). – К., 1992. – 171 с.
- Шох Р., Макнелли Р. Мистерия пирамид. Тайна Свинкса. – М., 2007.
- Шпенглер О. Закат Европы. Т. 1-2. – М., 1993, 1998.
- Штайнер Р. Бхагавадгита и послания Ап. Павла. – Калуга, 1993.
- Штайнер Р. Путь к самопознанию человека. Порог духовного мира. – Ереван, 1991.
- Штайнер Р. Теософия. – Ереван, 1990.
- Юм Д. Сочинения в 2-х т. – М., 1965.
- Юркевич П. Выбране. – К., 1993.

Юркевич П.Д. Философские произведения. – М., 1990.
Ясперс К. Смысл и назначение истории. – М., 1991.
Яценко А.И. Целеполагание и идеалы. – К., 1977.
Яценко А.И. Диалектика деятельности и культура. – К., 1983.
Ящук Т.І. Філософія історії. – К., 2004.

*

http://gzvon.pyramid.volia.ua/biblioteka/kafedra_filosofii/libph/dic/wph/main_f.htm

<http://journal.iph.ras.ru/>

http://sbiblio.com/biblio/archive/nikiforov_filnauki/00.aspx

http://uk.wikipedia.org/wiki/Філософія_науки

http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/mik_filn/index.php

<http://www.masters.donntu.edu.ua/2009/kita/abusamak/library/article10.html>

<http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/kyrcov.html>

<http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Nikiforov.html>

* * *